

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Eliis Väljas

**LOOMATERAAPIA KASUTAMISE VÕIMALUSED
PUUDEGA LASTE REHABILITATSIOONIS PÄRNU
LINNA REHABILITATSIONIASUTUSTE NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Anu Aunapuu, MA

Pärnu 2020

Soovitan suunata kaitsmisele

Anu Aunapuu

/digiallkirjastatud/

Kaitsmisele lubatud

TÜ Pärnu kolledži programmijuht

Anu Aunapuu

/digiallkirjastatud/

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Eliis Väljas

/digiallkirjastatud/

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Rehabilitatsiooni ja loomateraapia teoreetilised käsitlused ning spetsiifika puudega laste rehabilitatsioonis	7
1.1. Rehabilitatsiooni käsitlused ning sellega seotud põhimõisted	7
1.2. Loomateraapia käsitlused ning sellega seotud põhimõisted.....	10
1.3. Loomateraapia rakendamise spetsiifika puudega laste rehabilitatsioonis	15
2. Teraapialoomade kaasamise võimaluste väljaselgitamine Pärnu linna puudega laste rehabilitatsioonis	20
2.1. Loomateraapia Eestis	20
2.2. Uuringu meetodika ja valim.....	22
2.3. Uuringu tulemused	26
2.3.1. Rehabilitatsiooniasutuste spetsialistide teadlikkus loomateraapiast.....	26
2.3.2. Loomateraapia sobivus ja mõju puudega lapsele	27
2.3.3. Loomateraapia edendamise võimalused Eestis.....	31
2.4. Arutelu, järeldused ja ettepanekud	34
Kokkuvõte	41
Viidatud allikad.....	43
Lisad.....	50
Lisa 1. Intervjuu küsimustik.....	50
Lisa 2. Intervjuu küsimustik koos viidatud allikatega	52
Summary	53

SISSEJUHATUS

Sõna „teraapia“ tuleneb kreeka ning ladina keelsetest sõnadest *therapeia* ja *therapia*, mis eesti keeles otsetõlkes tähendab ravimist, tervendamist ning haigete inimeste teenindamist. (Therapy, *n.d.*) Teraapia aitab parandada inimeste tervislikku seisundit või tema tegevusvõimet. Teraapia eesmärgiks on parandada inimeste heaolu ning ka tervist. On oluline, et osutatava teraapiavormi mõju on teaduslikult tõestatud ning tugineb teadustööde tulemustele. Teraapia teenust pakuvad selleks pädevad spetsialistid. (Põldma & Lilienberg, 2018, lk 80)

Erinevaid teraapiavorme kasutatakse aktiivselt ka rehabilitatsioonis. Sotsiaalvaldkonnas käsitletakse rehabilitatsiooni kui inimese toimetuleku toetamist. Eestis on sotsiaalvaldkonnas kasutusel tööalane rehabilitatsioon ning sotsiaalne rehabilitatsioon (Harjo, 2018, lk 52). Sotsiaalne rehabilitatsiooniteenus on sotsiaalteenus, mida Eestis korraldab Sotsiaalkindlustusamet ning mille eesmärgiks on toetada puudega või piiratud töövõimega inimese igapäevast iseseisvat toimetulekut (Hanga & Sild, 2015, lk 13–14).

Üha enam on hakatud maailmas kasutama teraapiavormina loomaterapiat. Loomad mõjuvad inimestele rahustavalt ning seega kergendab loomade kaasamine töötamist lastega, kellel on diagnoositud puue (Jackson, 2012, lk 11).

Türgis läbiviidud uuringu tulemustest selgus, et koeraterapia on toetavaks meetodiks rehabilitatsioonis füüsilise ning vaimse puudega lastele. Lapsed, kellel esines ärevust ning kellel oli raskusi igapäevastes toimingutes oma puude tõttu, õppisid tänu koeraterapiale tulema toime oma ärevuse ning raskustega. (Elmaci & Cevizci, 2015, lk 5046–5047) Samuti toetab loomaterapia kasulikkust Austraalias läbiviidud uuring, kus kaasati merisigu autismispektri häiretega laste koolitöösse. Tulemused näitasid, et lastel suurenesid tänu looma kaasamisele sotsiaalsed oskused, lapsed olid avatumad ning julgemad. (O’Haire, McKenzie, McCune, & Slaughter, 2014, lk 162)

Vastavalt Eesti Vabariigi Sotsiaalkaitseministri määruse nr 66 lisale 1 ei ole Eesti sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuste nimekirjas loomateraapiat. Seega ei ole loomateraapia teenus riiklikult rahastatud ning teenuse osutamise eest peavad maksma teenuse kasutajad ise.

Läbiviidud uuringud näitavad, et teraapialoomade kaasamine puudega laste arengu toetamisel toob positiivseid tulemusi, kuid Eestis ei ole see teraapiavorm sotsiaalse rehabilitatsiooni teenusena riiklikult rahastatud, mistõttu on loomateraapia teenus sihtrühmale raskesti kättesaadav.

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida teraapialoomade kaasamise võimalusi Pärnu linnas puudega lastele rehabilitatsiooniteenuseid osutatavates asutustes ja vastavalt analüüsile teha ettepanekuid huvitatud osapooltele. Huvitatud osapoolteks peab autor nii asutusi, kus uuring läbi viiakse, lapsevanemaid kelle lapsed saavad rehabilitatsiooniteenuseid, loomateraapia teenuse osutajaid ning Pärnu linnavalitsust.

Uurimisküsimused on:

- Millised teadmised on rehabilitatsioonimeeskondadel loomateraapiast?
- Millised tingimused veel peale selle, kui loomateraapia on riiklikult rahastatud rehabilitatsiooniteenuste nimekirjas, soodustavad asutust seda teraapiat kasutama?

Töö eesmärgi täitmiseks püstitab autor järgnevad uurimisülesanded:

- Selgitada rehabilitatsiooniga seotud erinevaid mõisteid;
- Anda ülevaade loomateraapia käsitlustest ja sellega seotud põhimõistetest;
- Tuua välja loomateraapia rakendamise spetsiifika puudega laste rehabilitatsioonis;
- Anda ülevaade loomateraapia kohta läbiviidud uuringutest mujal maailmas ja Eestis;
- Viia läbi kvalitatiivne uuring puudega lastele rehabilitatsiooniteenuseid osutatavates Pärnu linna asutustes teraapialoomade kaasamise võimaluste väljaselgitamiseks;
- Analüüsida uuringu tulemusi ning nende põhjal teha ettepanekuid huvitatud osapooltele teraapialoomade kaasamiseks Pärnu linnas puudega laste rehabilitatsioonis.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimeses osas selgitab autor esmalt rehabilitatsiooni ja sotsiaalteenustega seotud erinevaid mõisteid. Seejärel annab ülevaate loomateraapia

käsitlustest ning selgitab loomateraapiaga seotud põhimõisteid. Esimene osa lõpeb loomateraapia kasutamise eripära kirjeldamisega sotsiaalteenuste osutamisel puudega lastele.

Töö teine osa käsitleb uuringu läbiviimist puudega lastele rehabilitatsiooniteenuseid osutatavates Pärnu linna asutustes teraapialoomade kaasamise võimaluste väljaselgitamiseks. Esmalt tutvustab autor loomateraapiaga seotud läbiviidud uuringuid Eestis. Seejärel tutvustab autor uuringu valimit ja analüüsimismeetodit ning toob ülevaate uuringu tulemustest. Peatüki põhirõhk on läbiviidud uuringu tulemuste põhjal järelduste ja ettepanekute tegemisel puudega lastele loomateraapia teenuse kättesaadavuse parendamiseks.

1. REHABILITATSIOONI JA LOOMATERAAPIA TEOREETILISED KÄSITLUSED NING SPETSIIFIKA PUUDEGA LASTE REHABILITATSIOONIS

1.1. Rehabilitatsiooni käsitlused ning sellega seotud põhimõisted

Käesolev alapeatükk keskendub rehabilitatsiooni käsitlustele ning sellega seotud põhimõistetele. Alapeatükis selgitab autor nii rehabilitatsiooni kui ka sotsiaalse rehabilitatsiooni olemust.

Rehabilitatsiooni terminil on mitmeid tähendusi ning seda kasutatakse mitmes eri valdkonnas (Springer & Casey, 2013, lk 499). Tervishoiu valdkonnas peetakse rehabilitatsiooni taastusraviks, mille eesmärgiks on inimese tervise või töövõime taastamine. Sotsiaalvaldkonnas tähendab rehabilitatsioon inimese toimetuleku toetamist. (Harjo, 2018, lk 52) Rehabilitatsiooni eesmärgiks on aidata inimestel igapäevaste toimingutega iseseisvalt toime tulla (Springer & Casey, 2013, lk 499).

Rehabilitatsiooniteenuse eesmärgi elluviimiseks on kasutusel kolm käsitlusviisi (Harjo, 2018, lk 52):

- toimetulekupiiraja mõju vähendamine;
- uute oskuste õppimine, mis aitavad inimesel iseseisvalt toime tulla;
- füüsilise ja sotsiaalse keskkonna muutuste toetamine, et inimene tunneks võimalikult vähe toimetulekupiiraja mõju.

Alates aastast 2016 on Eestis kasutusel tööalane rehabilitatsioon ning sotsiaalne rehabilitatsioon (Harjo, 2018, lk 52). Nii tööalast rehabilitatsiooniteenust kui ka sotsiaalset rehabilitatsiooniteenust osutatakse puudega inimestele (Harjo, 2018, lk 52; Hanga & Sild, 2015, lk 13).

Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse (1999) § 2 järgi on puue inimese ühiskonnaelus osalemist tõkestav anotoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri/funktsiooni kaotus või kõrvalekalle. Sõltuvalt inimese tervislikust seisundist on talle võimalik määrata ühe kolmest puude raskusastmest: sügav puue, raske puue või keskmine puue. Puude raskusaste määratakse hindamise käigus. Hinnatakse igapäevast vajaminevat kõrvalabi, järelevalvet ning toetust. Puude raskusastme tuvastamiseks tuleb isikul (alaealise isiku puhul tema eestkostjal) esitada taotlus Sotsiaalkindlustusametile, kes hindab ja määrab isiku puude raskusastme. Lapsele võib määrata puude kas kuueks kuuks, üheks aastaks, kaheks aastaks või kolmeks aastaks, kuid mitte kauemaks kui 16-aastaseks saamiseni. (Puuetega inimeste..., 1999) Lapse olukord võib aja jooksul muutuda nii paremaks kui halvemaks ning seega ei määrata lapsele eluaegset puuet (Habicht & Kask, 2016, lk 25).

Töölane rehabilitatsiooniteenus on mõeldud puudega, püsiva töövõimetuse või osalise töövõimega tööealistele inimestele (vanuses 16 kuni vanaduspensioniiiga) eesmärgiga toetada vähenenud töövõimega inimesi, kes vajavad tööle asumiseks või töötamise/õpingute jätkamiseks abi (Harjo, 2018, lk 52). Töölase rehabilitatsiooniteenuse osutamist korraldab Eestis Töötukassa (Maas & Väljaots, 2015, lk 21).

Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenus on sotsiaalteenus. Sotsiaalteenuse eesmärgiks on toetada isikute või perede iseseisvat toimetulekut ning nende isikute aktiivset osalust ühiskonnaelus. (Salmu, 2015, lk 7) Sotsiaalteenustega toetatakse inimest eluraskuste või kriiside korral eesmärgiga tagada inimesele tema vajaduste rahuldamine ning parandada inimese elukvaliteeti luues kõigile võrdsed võimalused. Sotsiaalteenustel on ennetav roll ning teenust osutatakse olenemata inimese majanduslikust olukorrast või sissetulekust. (Euroopa Liidu Nõukogu, 2010, lk 6–7)

Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse eesmärgiks on toetada puudega või piiratud töövõimega inimese igapäevast iseseisvat toimetulekut. Tegemist ei ole taastusraviga, kus inimest ravitakse. Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenust osutatakse nii puudega lastele, alaealiste komisjoni poolt suunatud lastele, tööealistele puuduva töövõime ning osalise töövõimega inimestele kui ka puudega vanaduspensioniealistele inimestele. Sotsiaalse

rehabilitatsiooni teenuse osutamist korraldab Eestis Sotsiaalkindlustusamet. (Hanga & Sild, 2015, lk 13–14)

Rehabilitatsiooniteenust võivad taotleda kõik täisealised vastutusvõimelised isikud või nende eestkostjad, kuid teenust saavad vaid need, kellel tuvastatakse rehabilitatsioonivajadus (*Ibid.*, lk 15). Sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) § 68 järgi hindab rehabilitatsioonivajadust rehabilitatsioonimeeskond, kuhu kuuluvad mitmed erialaspetsialistid (nt logopeed, sotsiaaltöötaja, tegevusterapeut, psühholoog) (Sotsiaalhoolekande seadus, 2015). SHS § 69 järgi koostab rehabilitatsioonimeeskond rehabilitatsioonivajadusega kliendile rehabilitatsiooniplaani. Rehabilitatsiooniplaan on kirjalik dokument, kus on kirjas kliendile tehtud hindamise kokkuvõte (hinnang tegevusvõimele, kõrvalabi, juhendamise ning järelevalve vajadusele), sotsiaalse rehabilitatsiooni eesmärk, eesmärgi saavutamiseks vajalikud teenused ning hinnang eesmärgi saavutamise kohta (*Ibid.*). Rehabilitatsiooniplaan koostatakse kliendi ning spetsialistide koostöös ning plaan lähtub eelkõige kliendi vajadustest ning tema eesmärkidest, mida klient soovib saavutada (Kerdmann & Hindus, 2013, lk 50).

Eesti Vabariigi Sotsiaalkaitseministri määruses nr 66 lisa 1 on toodud välja sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuste loetelu ja hind, mille eest tasu maksmise kohustuse võtab üle riik. (Sotsiaalse rehabilitatsiooni..., 2015).

Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenused, mille eest riik teenuse tasu maksmise kohustuse üle võtab on (Sotsiaalse rehabilitatsiooni..., 2015):

- rehabilitatsioonivajaduse hindamine ja rehabilitatsiooni planeerimine;
- füsioterapeudi teenus;
- tegevusterapeudi teenus;
- sotsiaaltöötaja teenus;
- eripedagoogi teenus;
- logopeedi teenus;
- loovterapeudi teenus;
- psühholoogi teenus;
- kogemusnõustaja teenus;
- õe ja arsti teenus;

Käesolev alapeatükk andis ülevaate rehabilitatsioonist ning sellega seotud mõistetest. Samuti anti ülevaade rehabilitatsiooniteenustest, mille tasu maksmise kohustuse võtab üle riik.

1.2. Loomateraapia käsitlused ning sellega seotud põhimõisted

Järgnev alapeatükk keskendub loomateraapia käsitlustele ning sellega seotud põhimõistetele. Peatükis tutvustab autor loomateraapia ajalugu ning loomateraapia rakendamist mujal maailmas. Samuti toob autor välja loomateraapia positiivsed ja ka negatiivsed küljed ning loomateraapia mõju loomale endale.

Läbi ajaloo on loomad mänginud olulist rolli inimeste elus (Netting *et al.*, viidatud Braun, Stangler, Narveson, & Pettingell, 2009, lk 105 vahendusel). Loomi on kasutatud terapeutilistel eesmärkidel rohkem kui 12 000 aastat. Juba 9. sajandil kasutati Belgias koeri puudega inimeste ravis (Serpell, viidatud Morrison, 2007, lk 52 vahendusel). Sotsioloog James Bossad (viidatud Morrison, 2007, lk 53 vahendusel) kirjutas 1944. aastal esimese loomateraapiaga seonduva teadusliku artikli, kus arutleti lemmikloomade ning nende omanike vaheliste positiivsete suhete üle. Esimene dokumenteeritud loomateraapia kasutamine toimus 18. sajandil Inglismaa ühes varjupaigas, kus William Tuke kasutas farmiloomi ühe osana patsiendi raviotsuses. Tuke leidis, et küülikute, kanade ning teiste farmiloomade kaasamine raviotsesse tugevdasid haigete patsientide positiivseid ravitulemusi. (Beck & Katcher, viidatud Jackson, 2012, lk 4 vahendusel) Lisaks leidis Tuke, et farmiloomade kaasamise tagajärjel vähenes patsientide hulgas narkootikumide kuritarvitamine (Macauley; Urchuk *et al.*, viidatud Jackson, 2012, lk 4 vahendusel).

Loomateraapia ametlikuks asutajaks peetakse lastepsühholoog Boris Levinson-i, kes väitis 1960. aastatel, et loomadel on positiivne ravimõju inimestele. Levinson võttis oma koera Jingles'it tihti tööle kaasa ning koer viibis nõustamiste ajal kabinetis. Levinson märkas koheselt, et Jingles'i kohalolek mõjub lastele positiivselt, eriti neile lastele, kes olid nõustamisel kinnised ning tagasihoidlikud. (Levinson, viidatud Geist, 2011, lk 251 vahendusel)

Esimesed teaduslikud uuringud koerte mõjust autismispektri häiretega lastele tegid Redefer ja Goodman 1980. aastatel (Redefer & Goodman, viidatud Berry *et al.*, 2013, lk 74 vahendusel). Nad leidsid, et koer võib mõjutada positiivselt autismispektri häiretega lapsi. Nimelt vähenes koera kaasamisel teraapiaprotsessis laste autistlik käitumine (nt käte asend, ümismine, hüppamine) ning suurenes laste sotsiaalsus (nt mängude mängimine terapeudiga, tegevuste algatamine andes terapeudile õhupalle, mida puhuda ja terapeudi tegevuste imiteerimine) (Pavlidis, 2008, lk 75). Loomateraapia on hakanud pälvima rohkem tähelepanu alates 2000. aastast, millal hakkas loomateraapiaga seotud uuringute arv üha suurenema (Berry, Borgi, Francia, Alleva, & Cirulli, 2013, lk 74).

Loomad mõjuvad inimestele positiivselt. Inimesed, kellel on pidev kokkupuude loomadega, on vaimselt ning füüsiliselt tervemad. Inimestel, kellel on kodus vähemalt üks lemmikloom, kogevad vähem stressi ning ärevust. Sellest tulenevalt on hakatud loomi üha enam kasutama terapeutilistel eesmärkidel. (O'Haire, 2010, lk 229) Risley-Curtiss (2010) leidis, et kuna on tõestatud, et loomade ning inimeste vahel on tugev side ning kuna paljud inimesed peavad lemmikloomi oma perekonnaliikmeteks, siis peaks sellest tulenevalt kaasama loomi ka sotsiaaltöö praktikasse (Risley-Curtiss, 2010, lk 38, 45).

Loomade abil sekkumist (inglise keeles *Animal-assisted intervention*, lühendiga AAI) saab eristada järgnevalt (Pinto, Santis, Moretti, Farina, & Ravarotto, 2017, lk 20):

- tegevused loomade abil (inglise keeles *Animal-assisted activities*, lühendiga AAA);
- loomade abil õppimine (inglise keeles *Animal-assisted education*, lühendiga AAE);
- loomateraapia (inglise keeles *Animal-assisted therapy*, lühendiga AAT).

Tegevused loomade abil (AAA) pakuvad võimalust inimese elukvaliteedi parandamiseks ning sellel puudub kindel ravieesmärk. Tegevusteks võivad olla nii loomadega mängimine, nende eest hoolitsemine, nendega jalutamine või nende harjamine. Loomateraapial ning tegevustel loomade abil on erinevuseks see, et loomateraapial on kindel terapeutiline eesmärk ning see on osa konkreetsest raviplaanist. (Marino, 2012, lk 140) Kuigi tegevustel loomade abil puudub konkreetne terapeutiline eesmärk, pakub see siiski klientidele võimalust tõsta nende elukvaliteeti. Tegevused loomade abil hõlmab endast nt hooldekodude ning haigla külastusi koos kasside või koertega. Tegevused loomade abil võivad toimuda nii kodudes, koolides, tervishoiuasutustes, hooldekodudes.

Tegevusi loomade abil viib läbi koolitatud spetsialist. (Morrison, 2007, lk 54) Tegevused loomade abil on võrreldes loomateraapiaga lühem protsess ning selles osalejaid ei jälgita ega tegevus pole niivõrd detailselt planeeritud (Friesen, 2010, lk 264).

Loomade abil õppimine (AAE) toimub haridusasutuses, näiteks koolis või lasteaias. Antud meetodi puhul on loom kaasatud õppeprotsessi ning loomad osalevad ka koolitundides. Looma kaasamine õppetöösse motiveerib õpilasi rohkem tundides kaasa töötama. (Gee, Fine, & Schuck, 2015, lk 271, 275) Samuti on loomade kaasamine õppetöösse heaks vahendiks, et õpetada lastele, kuidas teistega suhelda ning teisi kohelda. Loomade abil õppimine on heaks vahendiks, et lapsed õpiksid teadvustama nii enda kui ka teiste emotsioone. Loomi võib kaasata nii igapäevases õppetöös osalevate õpilaste hulgas kui ka näiteks emotsionaalsete või käitumishäiretega laste hulgas. (Dicé, Santaniello, Gerardi, Menna, & Freda, 2017, lk 455)

Loomateraapia teaduslik alus tuleneb antropoloogia valdkonnast, mida tuntakse ka kui inimese-looma vastastikmõju (*human-animal interaction*, lühendiga HAI). Inimese-looma vastastikmõju teadusuuringute eesmärgiks on uurida inimeste ja loomade vastastikust suhet ning kuidas see mõjutab mõlema poole füüsilist ja psühhosotsiaalset heaolu. (Esposito *et al.*, viidatud O'Haire, 2013, lk 1606 vahendusel) Inimese-looma vastastikmõju võib ajapikku muutuda ning areneda kui loom ning inimene õpivad üksteist tundma (Estep & Hets; Hinde, viidatud Acaralp-Rehnberg, 2019, lk 25 vahendusel). Inimese-looma vastastikmõju teooria väidab, et loomad rahustavad inimesi, ei mõista neid hukka ning suurendavad inimeste sotsiaalseid oskuseid (Kruger & Serpell, viidatud O'Haire, 2013, lk 1606 vahendusel).

Loomateraapia kujutab endast loomade kaasamist teraapiaprotsessi (Chandler, Potrie-Bethke, Minton, Fernando, & O'Callaghan, 2010, lk 354). Loomateraapia on tahtlik sekkumine kaasates klienti, treenitud ning litsentseeritud looma ning inimest, kes on looma omanik või dresseerija. Antud sekkumise eesmärgiks on aidata kliendil taastuda haigusest, õnnetusest või igapäevaselt iseseisvalt hakkama saada oma terviseprobleemide või psüühiliste häiretega. (Barker & Dawson, viidatud Braun *et al.*, 2009, lk 105 vahendusel) Loomateraapia on planeeritud konkreetsele kliendile, mille eesmärgid on just sellele kliendile välja töötatud ning selle teraapia arengut dokumenteeritakse (Friesen,

2010, lk 264). Teraapias kasutatakse näiteks koeri, merisigu, küülikuid, hobuseid kui ka teisi farmi- ning koduloomi (Brelsford, Meints, Gee, & Pfeffer, 2017, lk 1).

Huvi loomateraapia vastu on aastate jooksul suurenenud nii terapeutide, arstide kui ka teadlaste seas. Loomateraapia kasulikkust on tõestatud mitmetes hoolekandeesutustes, näiteks: vaimse tervise asutustes, hooldekodudes ja haiglates. (Braun *et al.*, 2009, lk 105) Loomateraapia kasutamine vaimse tervise häiretega inimeste hulgas on kogunud aastate jooksul järjest populaarsust (Chandler *et al.*, 2010, lk 354).

Loomateraapia ei pea toimuma ainult teraapiakabinetides ega asutustes nagu näiteks haiglates, hooldekodudes, vaimse tervise keskustes või koolides. Loomateraapia võib toimuda ka vabas looduses, taludes, kodudes või muudes kohtades, kuhu on tagatud ligipääs teraapialoomadele. (Arkow, viidatud Morrison, 2007, lk 58 vahendusel)

Paljudes riikides nagu näiteks Ühendkuningriigid, Prantsusmaa, Ameerika Ühendriigid ja Jaapan on tavaline nähtus, et tervishoiutöötajad kaasavad oma töösse loomi. Loomi kaasatakse nii koduviisitidel käies kui ka asutustes toimuvatel viisitidel. Loomad pakuvad viisitidel inimestele armastust, lohutust, tuge, sõprust ja turvalisust. (Svensson, 2014, lk 77–78) Loom aitab kliendil õppida sotsiaalsust läbi kohese tagasiside. Loom reageerib inimese tegevusele kas meeldivalt või tõrjuvalt, õpetades seeläbi kliendile, kuidas on sobilik käituda ning kuidas mitte. (Stefanini, Martino, Bacci, & Tani, 2016, lk 87) Loomad aitavad arendada inimeste sotsiaalseid oskuseid ja muudavad inimesi julgemaks (Õispuu, 2014, lk 3, 45). Inimesed, kes on ühiskonnast isoleeritud, leiavad sageli lohutust sõbralikest teraapiakoortest ning peavad neid headeks kuulajateks. Teraapiakoorte olemasolu hooldekodu patsientide hulgas võib olla üheks vahendiks klientide verbaalse ning mitteverbaalse suhtlusoskuste parandamiseks. (Lafrance *et al.*, viidatud Vrbanac *et al.*, 2013, lk 973 vahendusel) Teraapialoomade positiivset mõju on laialdaselt tõestatud depressiooni, üksinduse, agressiivse käitumise ning dementsuse all kannatavate klientide hulgas (Colombo *et al.*; Harris *et al.*, viidatud Vrbanac *et al.*, 2013, lk 973 vahendusel). Inimestele, kes on üksildased ning sotsialiseeruvad vähe, mõjub grupiteraapia koos loomaga positiivselt. Aja jooksul hakkavad grupiteraapias osalenud inimesed üksteisega vahetama kogemusi seoses lemmikloomadega ning inimesed hakkavad omavahel üha rohkem sotsialiseeruma. Seega võib loom võib olla üheks vahendiks suhtlemisoskuste parandamiseks. (Vrbanac *et al.*, 2013, lk 975)

Mõnele kliendile ei pruugi loomateraapia sobida. Tähtis on, et teraapia ei ohustaks kellegi turvalisust ega heaolu. (Chandler *et al.*, 2010, lk 371). Näiteks ei pruugi osad kliendid saada loomaga kontakti kuna nad kardavad loomi või neil on mõni varasem negatiivne kogemus seoses loomadega. Samuti on igal loomal erinevad iseloomud ning iga looma iseloom ei pruugi sobida kliendi iseloomuga. (Melson & Fine, 2010, lk 238) Enne loomateraapia rakendamist on oluline viia läbi lühike intervjuu kliendiga, kus tehakse selgeks, kas kliendile antud teraapiavorm võiks sobida ning kas loomateraapia parandaks või halvendaks kliendi hetkeolukorda (Morrison, 2007, lk 58). Hetkeolukord võib halveneda klientidel, kellel on immuunpuudulikkus, lahtised haavad või neil on loomaallergia (Arkow, viidatud Morrison, 2007, lk 58 vahendusel). Eriti tähelepanelik on vaja olla klientidega, kellel on ajukahjustused, arenguhäired või dementsus, et vältida ärritumist või halvemal juhul looma vigastamist (Morrison, 2007, lk 58).

Oluline on, et nii loom, klient kui ka terapeut oleksid kogu teraapia toimumise ajal motiveeritud. Kui terapeut on liiga entusiastlik, võib tal olla raske ära tunda kliente, kellele ei mõju loomateraapia või kellele see teraapia ei meeldi. Samuti võib olla raske ära tunda looma stressi tunnuseid. Loomadel, nagu ka inimestel on suur võimalus langeda stressi tehes tööd, mis nõuab palju kokkupuudet erinevate isiksustega. (Melson & Fine, 2010, lk 238–239) Seega on oluline, et loomaomanik ja terapeut teavad looma tavapärast käitumist, et tuvastada stressile viitavad märgid võimalikult varakult (Ng *et al.*, 2014, lk 80). Väga tähtis on anda loomadele puhkust. Loomadel peavad olema optimaalsed töötunnid ning nende heaolu ja tervist peab jälgima. Mida paremini hoolitsetakse loomateraapias kaasatud loomade eest, seda paremini hoolitsevad nemad klientide eest. (King, Watters, & Mungre, 2011, lk 237)

Morrison (2007) tõdeb, et viies läbi grupiteraapiat on tähtis jälgida klientide füüsilist kontakti loomaga. Tihti soovivad kõik kliendid saada looma tähelepanu ning teda katsuda. Kui tekib olukord, kus mitu klienti soovivad üheaegselt loomaga füüsilist kontakti luua või läheneb klient loomale agressiivselt, on soovitatav terapeudil klientidele selgeks teha, kuidas loomale läheneda ning vajadusel tuleb sessioon lõpetada, kuna selline olukord võib loomale tekitada stressi. (Morrison, 2007, lk 58)

Loomateraapia positiivsest mõjust inimestele on uuritud aastasadu. Loomade kasutamine terapeutilistel eesmärkidel on inimestele kasulik. Samas on vähe uuritud teraapia mõju

loomadele. (Palestrini *et al.*, 2017, lk 44) Lisaks inimeste heaolule on loomateraapiat läbi viies oluline arvestada ka loomade heaoluga. Looma heaolu ei piirdu ainult hea arstiabi, korraliku väljaõppe ja sertifikaadi saamisega (Melson & Fine, 2010, lk 238). Palestrini jt (2017) uurisid, kuidas loomateraapia mõjub koerale. Tulemustest selgus, et teraapia ei mõjunud koerale negatiivselt. Koer ei näidanud märke, et ta oleks tüdinud, ärritunud või kartlik. Koera südamerütm ei tõusnud ning nad ei näidanud ühtegi stressile viitavat märki. Siiski tõdevad autorid, et kuigi uuringu tulemused olid positiivsed, peab loomateraapias jälgima lisaks kliendi heaolule ka looma heaolu. Oluline on, et loomaomanik ja terapeut on saanud hea väljaõppe, et märgata võimalikult vara looma stressile viitavaid märke. (Palestrini *et al.*, 2017, lk 46–48)

Loomateraapia on sobiv teraapiavorm igas vanuses naistele, meestele ning lastele, kes vajavad meeleolu, motivatsiooni, enesehinnangu ning füüsilise ja/või psühholoogilise heaolu parandamist. Loomateraapia mõju on uuringute tulemusel olnud positiivne nii autismi, dementsuse, krooniliste haiguste, psüühikahäirete ja neuroloogiliste häirete (sh kõnehälvatus ja epilepsia) all põdevate patsientide hulgas. (Allen *et al.*; Filan & Lewellyn-Jones; Kaminski *et al.*; Macauley; Richeson; Sams *et al.*, viidatud Morrison, 2007, lk 58 vahendusel)

Käesolev peatükk andis ülevaate loomade abil sekkumiste jagunemisest. Alapeatükis anti põhjalik ülevaade loomateraapiast ning ka selle ajaloo kohta. Samuti toodi välja loomateraapia positiivsed ja negatiivsed küljed ning loomateraapia mõju loomale endale.

1.3. Loomateraapia rakendamise spetsiifika puudega laste rehabilitatsioonis

Käesolev peatükk keskendub loomateraapia rakendamisele puudega laste rehabilitatsioonis. Alapeatükis annab autor ülevaate loomade üldisest rollist laste elus ning loomateraapia sobivusest puudega lastele.

Loomad mängivad rolli laste arengus nii kodus kui ka koolis. Paljud laste mänguasjad on loomakujuga, näiteks: koerad, hobused, jänessed ja karud. Lasteraamatutes ning -lugudes leidub loomi, paljudes lugudes on loomad peategelased. (Evans & Gray, 2012, lk 602–603) Laste ja loomade vahel on loomulik ning siiras side. Lemmikloomad aitavad lapsel

aru saada, kuidas teiste eest tuleb hoolt kanda. Lemmikloomadega tuleb väga palju tegeleda, seega on see lapsele õpetlik kogemus. Lemmikloomad annavad lastele nii positiivseid kui ka negatiivseid kogemusi. Tihti on lemmiklooma surm lapsele esimene kogemus seotud kellegi kaotusega. Oluline on, et lapsevanemad lasevad lapsel leinata ning on lapsele toeks, mitte ei varja lemmiklooma kaotust lapse eest. Lisaks kodus olevatele lemmikloomadele on nt Ameerikas üha enam hakatud loomi kaasama ka koolitöös. Õpetajad tutvustavad lastele erinevaid loomi ning kuidas nende eest hoolitseda. On palju terapeute, kes kasutavad laste nõustamisel loomanukke. Loomanukke kasutatakse näiteks konkreetsete situatsioonide läbimängimises. Samuti jälgivad terapeudid millised nukud laps valib ning kuidas laps valitud nukkudega käitub, et teha vajalikke järeldusi. Enamik lapsi seostab end loomanukkudega ning tunnevad end loomanukke kasutades vabamalt võrreldes inimese kujuga nukkude kasutamisega. (Melson & Fine, 2010, lk 224–231)

Lapsed õpivad lemmikloomadelt, kuidas lugeda teiste kehakeelt ja mis loomadele meeldib ning ei meeldi. Lapsed, kes jagavad oma tundeid loomadega, arendavad oma empaatiavõimet, enesekindlust ja usku omaenda võimetesse. Lapsed ja loomad leiavad tihti väga kergesti ühise keele. Loomad pakuvad lapsele armastust ja turvatunnet ilma sõnadeta. Loomad ei naera kui lapsed teevad midagi valesti või ebaõnnestuvad vaid toetavad ning lohutavad neid. Lapsed tunnevad loomadega olles end olulisena ja armastatuna, mis tugevdab laste enesekindlust. Kui lapsele tundub, et teiste inimestega on kontakti leidmine keeruline, siis loomadega on see üldjuhul kerge. Kui õpitakse saama kontakti loomaga, on võimalik see protsess kanda üle inimestega kontakti loomisel. Seega saab kõiki loomadega õpitud oskusi rakendada ka igapäevaellu. (Svensson, 2014, lk 79–83) Loomad aitavad lastel arendada nii verbaalset kui mitteverbaalset suhtlemist ning toime tulemist probleemsete olukordadega. Rahuliku olemisega loomad mõjuvad ka lastele rahustavalt. (Narusson, 2017, lk 24–25)

Ojamaa (2013) leidis, et ratsutamisteraapia mõjub lapse enesehinnangule positiivselt. Lapsed, kellel oli probleeme füüsilisel liikumisel, tekitas hobuse seljas ratsutamine uhke tunde, kuna nad suutsid ise hobust valitseda. Lapsed tundsid, et neil tuleb ka midagi välja. Ratsutamisteraapia mõjus lastele motiveerivalt ning nad ootasid väga iga teraapiaseansi loomaga. Ratsutamisteraapia mõjus positiivselt ka laste füüsilistele võimetele. Uuringus

osalenud lapsevanemate sõnul paranes ratsutamisteraapias osalenud laste rüht, tasakaal ning vähenesid lihaspinged. (Ojamaa, 2013, lk 30, 33) Ka Ilves (2018) leidis, et ratsutamisteraapia tõstab nii füüsilise kui ka vaimse puudega laste enesekindlust ja julgust. Kuna loomaterapiast saadavad emotsioonid on lapse jaoks võimsad, soovib laps neid kõigiga jagada ning seega on laps pärast teraapiat aktiivsemad suhtlejad nii teiste laste kui täiskasvanutega (Ilves, 2018, lk 28, 32).

Austraalias on kasutusel programm nimega *Animal Fun*, mille eesmärgiks on suurendada eelkooliealiste laste motoorseid, sotsiaalseid ning emotsionaalseid oskusi. Programmis imiteeritakse loomi ning läbi selle õpivad lapsed uusi oskusi. Lapsed harjutavad uusi oskusi mängulises keskkonnas, kus laps ei karda eksida ega vigu teha. Lähenemisviis muudab oskuste õppimise mänguks – näiteks jalutades vannituppa käte pesemiseks nagu pingviin või hobune. Kui lastel on lõbus, on tõenäolisem, et laps kinnistab õpitud oskuse kiiremini ning hakkab oskust igapäevaselt ka kasutama. (De Oliveira *et al.*, 2019, lk 122–123, 128) Teaduslikud uuringud on näidanud, et *Animal Fun* programm tõepoolest suurendab laste motoorseid, sotsiaalseid ning emotsionaalseid oskusi (Piek *et al.*, viidatud De Oliveira *et al.*, 2019, lk 123 vahendusel). De Oliveira jt (2019) leidsid, et programm mõjub lastele motiveerivalt ning suurendab laste liikumisoskusi. Näiteks suurenes laste tasakaalu hoidmise oskus, mis on üks olulisemaid oskusi igapäevaelus (seismine, kõndimine). (De Oliveira *et al.*, 2019, lk 128)

Yap, Scheinberg ja Williams (2017) leidsid, et 128st uuringus osalejast 98% toetasid loomaterapia rakendamist lastehaiglatesse. Loomaterapiat peetakse heaks teraapiavormiks füüsiliste- ning käitumishäiretega laste hulgas. Siiski tuleb loomaterapia teenust osutada kavandatud tegevusena koos kindlate eesmärkide ja ajaraamistikuga. (Yap, Scheinberg, & Williams, 2017, lk 48–51) Ka Calcaterra jt (2015) leidsid, et teraapiakoerad pakuvad tuge lastele, kes on äsja tulnud operatsioonilt. Teraapiakoerad hõlbustavad laste kiiret taastumist pärast anesteasiat (tuimestust) ning lapsed tunnevad vähem valu. (Calcaterra *et al.*, 2015, lk 11) Braun jt (2009) viisid läbi 3–17-aastaste laste seas uuringu, kus nad soovisid teada, kas loomaterapia on lastele valuvaigistava mõjuga. Uuring andis kindlaid tõendeid, et loomaterapia on tõhus vahend laste valu vähendamiseks. Lapsed, kes läbisid loomaterapiat, oli võrreldes nende lastega, kes lihtsalt lõõgastusid, valu tundmise vähenemine neljakordne. (Braun *et al.*, 2009, lk

106–107) Yamauchi & Pipkin (2008) leidsid, et lapsed, kellel lubati pärast operatsiooni osaleda loomateraapias, vajasid vähem valu vähendavaid ravimeid, kui lapsed, kellel ei lubatud osaleda loomateraapias (Yamauchi, & Pipkin, 2008, lk E117).

Üks levinumaid argumente loomateraapia rakendamise vastu on haigused, mis levivad loomadelt inimestele (Morrison, 2007, lk 58). Yamauchi & Pipkin (2008) uurisid laste haiglas kuue aasta jooksul, kas loomateraapia tekitab patsientidele mingeid riske. Loomateraapiast võttis kuue aasta jooksul osa üle nelja tuhande lapse. Antud uuring näitas, et kuue aasta jooksul ei esinenud ühelgi patsiendil ega haigla töötajal ühtegi nakkushaigust või muid kõrvaltoimeid seoses loomadega. (Yamauchi, & Pipkin, 2008, lk E117)

Loomateraapia on näidanud positiivseid tulemusi autismispektri häiretega, kiindumushäiretega, käitumishäiretega ning õpiahäiretega laste hulgas. (Brelsford *et al.*, 2017, lk 25) Rõõm (2018) leidis, et koera kui teraapiaalooma võiks kaasata lisaks eelnimetatule ka nii hüperaktiivsetele kui vaimse ja psüühilise probleemidega lastele (Rõõm, 2018, lk 20). Loomateraapia on üheks heaks teraapiaalikuks autismispektri häiretega lastele. Kuna inimestega suhtlemine on autistlikele lastele tihti raske, on võimalik loomade abil õppida suhtlemist ning seejärel seda oskust rakendada ka inimestega suhtlemisel. Teraapiaaloom pakub lapsele huvi ning ka tuge. Loomad aitavad lastel olla rohkem enesekindlamad. (Mey, 2017, lk 40) Autismispektri häiretega laste hulgas viidi läbi 12-nädalane uuring, kus lapsed osalesid aktiivselt ratsutamisteraapias. Uuringu tulemused näitasid, et laste tunnetus paranes, suurenes sotsiaalne motivatsioon ning vähenes laste tähelepanematus. Seega võib ratsutamisteraapia olla autismispektri häiretega lastele üheks tõhusaks ravivõimaluseks. (Bass, Duchowny, & Llabre, 2009, lk 1261, 1266) Ka Malaisias uuriti loomateraapia mõju autismispektri häiretega lastele. Uuringust võtsid osa kolm last vanuses 6, 12 ning 16. Teraapiasessioonide ajal suurenes laste naer ning nende tähelepanu oli suunatud ühele tegevusele. Samuti suutsid nad hoida koeraga pikemat aega silmkontakti. Seansside ajal koeraga mängides laste sobimatu käitumine vähenes ja nende suhtlemisoskus paranes. (Mey, 2017, lk 34, 40)

Elmaci & Cevizci (2015) viisid läbi uuringu füüsiliste ja vaimsete puudega laste seas, kus teraapiasessioonides kasutati koeri. Uuringu tulemused näitasid, et lapsed, kes kogesid hirmu, ärevust ja igapäevaseid raskusi seoses nende puudega, õppisid teraapia käigus oma

raskustega toime tulema. Uuringu käigus viidi lastega läbi mitmeid tegevusi, näiteks: kääridega lõikamine, koerale toidu andmine, koera harjamine, koeraga mängimine. Laste tujukus paranes või kadus sootuks, lapsed keskendusid mängule, nad olid iseseisvad otsuste tegemisel ning laste suhtlemissoov suurenes. Uuringu tulemustest selgus, et koera kaasamine teraapiasse võib olla toetavaks meetodiks füüsilise ning vaimse puuetega laste rehabilitatsioonis. (Elmaci, & Cevizci, 2015, lk 5046, 5056)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et erinevad uuringud näitavad, et loomateraapia kasutamine puudega laste rehabilitatsiooniteenustes annab ainult positiivseid tulemusi. Paranevad teraapiat saavate klientide nii psüühilised kui ka sotsiaalsed oskused. Lisaks on kirjeldatud ka füüsilise valu vähenemine. Loomateraapia kasutamine sotsiaalteenusena on andnud häid tulemusi nii täiskasvanute kui ka laste hulgas.

2. TERAAPIALOOMADE KAASAMISE VÕIMALUSTE VÄLJASELGITAMINE PÄRNU LINNA PUUDEGA LASTE REHABILITATSIOONIS

2.1. Loomateraapia Eestis

Käesolevas alapeatükis toob autor välja ametlikud loomateraapiaga seotud ühendused ning tutvustab Eestis eelnevalt läbiviiduid uuringuid. Eestis on loomateraapia valdkond suhteliselt uus. Ametlikke ühendusi seoses loomateraapiaga on autorile teadaolevalt kolm. Läbiviidud uuringute tutvustamisel keskendub autor peamiselt uuringute osadele, mis töid ülevaate loomateraapia olukorrast ning edendamise võimalusest Eestis.

Aastal 2008 loodi Mittetulundusühing Eesti Abi- ja Teraapiakoerte Ühing. Tegemist on üleriigilise organisatsiooniga, kuhu kuuluvad isikud, kes tegelevad teraapiakoertega tervishoiu-, haridus-, ja sotsiaalvaldkonnas või on seotud teraapiakoerte kasvatamisega. Mittetulundusühingu Eesti Abi- ja Teraapiakoerte Ühingu eesmärgiks on edendada koeri kaasavaid sekkumisi Eestis, väärtustada koerte ja inimeste vahelist sidet ning edendada vastutustundlikku lemmikloomapidamist. (Eesti Abi- ja Teraapiakoerte Ühing, 2016) Aastal 2010 asutati Eesti Loodus- ja Loomateraapiakeskus. Keskuse eesmärgiks on väärtustada inimese vaimset ja füüsilist arengut ning pakkuda inimestele psühholoogilist tuge looduses koos loomadega. Keskus pakub muuhulgas ka loodus- ja loomateraapia teemalisi koolitusi. (Eesti Loodus- ja Loomateraapiakeskus, *s.a.*) Aastal 2013 asutati MTÜ Eesti Ratsutamisterapeutide liit. MTÜ Eesti Ratsutamisterapeutide liitu (lühendiga ERTL) kuuluvad hetkel tegutsevad ning diplomeeritud Eesti ratsutamisterapeutid. (MTÜ Eesti Ratsutamisterapeutide liit, *s.a.*)

Järjest enam viiakse loomateraapiat käsitlevaid uuringuid läbi ka Eestis. Öispuu (2014) küsitles spetsialiste, kes kaasavad oma töösse koeri. Küsitlustes osalenud spetsialistid pidasid oluliseks koerte kasutamise võimalusi tutvustada laiemale avalikkusele läbi

meedia ja isiklike tutvuste kaudu, eesmärgiga inimestele koerteraapiat tutvustada ja selgitada, kellele on koeri kaasavad tegevused mõeldud. Ka selgitustöö tegemine ning positiivsete kogemuste jagamine on oluline, et inimesi muuta vastuvõtlikumaks uutele teenustele. Spetsialistid tõid välja, et koerateraapia edendamisel Eestis on oluline käivitada projekte, kuid projektidele on vajalik ka rahastus. (Õispuu, 2014, lk 40–42)

Ojamaa (2013) viis läbi küsitluse ratsutamisteraapiat saavate laste lapsevanemate seas. Uuringus selgus, et lapsevanemate teadlikkus ratsutamisteraapiast on pigem madal. Uuringus osalenud lapsevanemad leidsid, et loomateraapia tutvustamiseks on üheks võimaluseks tutvustada seda läbi organisatsioonide, kuhu lapsed kuuluvad (nt Eesti Autismiühing). Uuringus osalenud lapsevanemad pidasid oluliseks ratsutamisteraapia teenuse lülitamist Eesti riigi poolt rahastatud rehabilitatsiooniteenuste nimekirja. Kuna antud teraapiavorm ei kuulu hetkel rehabilitatsiooniteenuste alla, jääb see teraapiavorm paljudele kättesaamatuks. (Ojamaa, 2013, lk 29, 43–44)

Ojamaa (2013) tõi välja, et omavalitsused suhtuvad lapsevanemate toetamisse erinevalt. Mõned omavalitsused on hea meelega nõus lapsevanemaid rahaliselt toetama, kuid mõningate omavalitsuste meelest on tegu rohkem meelelahutuse kui teraapiaga. Seega peavad lapsevanemad ise tõestama, et ratsutamisteraapia on lapsele vajalik ning toob vaid positiivseid tulemusi. Kuna ratsutamisteraapia toimub enamjaolt linnast väljas, lisandub teraapiaseansi maksumusele veel transpordikulud. Lapsevanemad tõdesid, et nad ootavad omavalitsuste toetust transpordi organiseerimisel teraapia asukohta, mida praegu teevad vaid üksikud kohalikud omavalitsused. (*Ibid.*, lk 39–40)

Ilves (2019) küsitles nii ratsutamisteraapiat saavate laste lapsevanemaid kui ka ratsutamisterapeuti. Lapsevanemad tõdesid, et ratsutamisteraapia kohta saadi enamjaolt infot sotsiaalmeedia kinnistest gruppidest või mõnelt eriala spetsialistilt (arst, sotsiaaltöötaja, psühholoog). Nii lapsevanemad kui ka terapeut tõid välja, et nende arvates on sotsiaalvaldkonna spetsialistidel ratsutamisteraapiast vähesed teadmised, mistõttu ei jõua informatsioon teraapiast lapsevanemateni. (Ilves, 2019, lk 5, 37)

Lapsevanemad ootavad, et kohaliku omavalitsuse spetsialistid (nt sotsiaaltöötajad) on need spetsialistid, kes jagavad rohkem informatsiooni ratsutamisteraapia teenuse ning selle rahastamisvõimaluste kohta. Nii lapsevanemad kui ratsutamisterapeut tõid välja, et

kohalikul omavalitsusel on oluline roll ratsutamisteraapia edendamisel Eestis läbi informatsiooni edastamise teenuse kohta. (Ilves, 2019, lk 33, 44)

Eelnimetatud lõputöodes küsitleti nii terapeute, loomi kaasavaid spetsialiste, lapsevanemaid kui ka lasteaia õpetajaid ning keskenduti ainult ühele kindlale loomagrupile. Töö autor leiab, et oluline on viia sarnane küsitlus läbi ka rehabilitatsioonimeeskondade liikmete hulgas, eesmärgiga kaardistada rehabilitatsioonimeeskondade üldine teadlikkus loomateraapiast ning nende valmisolek võtta enda asutuses kasutusele antud teraapiavorm.

2.2. Uuringu meetodika ja valim

Käesolevas alapeatükis tutvustab autor uuringu meetodikat ja valimit, kasutatavat uurimismeetodit ning analüüsimismeetodit. Samuti toob autor ülevaate intervjuu küsimustikust ning millistele allikatele intervjuu küsimustiku koostamisel tugineti.

Autor kasutas andmete kogumiseks kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivse uurimismeetodi andmeid on võimalik saada nii suuliselt kui kirjalikult ning kvalitatiivse uurimismeetodi puhul kasutatakse avatud küsimusi, eesmärgiks ei ole hüpoteeside testimine (Õunapuu, 2014, lk 53). Kvalitatiivne uurimismeetod annab töö autorile võimaluse küsida intervjuude vormis avatud küsimusi, mis annab intervjuerijale rohkem informatsiooni kui tavaline ankeetküsitlus (Campbell, 2014, lk 3). Intervjuud võimaldavad intervjueritaval vastata küsimustele pikemalt ning jutustavalt ja paljud loomateraapiaga seotud uuringud on läbiviidud seetõttu intervjuude vormis (Putz, 2014, lk 22). Intervjuud viidi läbi vastavalt poolstruktureeritud küsimustikule, mis võimaldas esitada jooksvalt täpsustavaid küsimusi intervjueritavatele.

Küsimustik koostati selliselt, et liiguti üldisemalt eelteadmisi väljaselgitavatelt küsimustelt konkreetsemate küsimuste poole. Küsimustiku koostamisel võttis autor aluseks Ilves (2019), Ojamaa (2013), Rõõm (2018) ning Õispuu (2014) lõputööde küsimustikud, mida täiendas tulenevalt käesoleva uuringu teoreetilises osas käsitletud väidetele. Nimetatud autorid uurisid oma töödes loomade kaasamise vajalikkust erinevate sihtgruppide seas. Autori arvates on nimetatud tööde küsimustike kasutamine kohane sarnaste uurimisprobleemide tõttu – kõigis töödes on keskmes loomateraapia ning selle

kasutegurid. Lisas nr 1 on välja toodud intervjuus kasutatav küsimustik ning lisas nr 2 on välja toodud küsimustik koos viidatud allikatega.

Eestis on kokku 133 rehabilitatsiooniteenust pakkuvat asutust, Pärnu linnas asub nendest kuus, mis kuuluvad ühtlasi käesoleva uuringu valimisse: Akersoni Osühing, Aktsiaselts Sanatoorium Tervis, Wasa Aktsiaselts, Mittetulundusühing Sotsiaalne Kaasatus, Pärnu Sotsiaalkeskus ning Sihtasutus Pärnu Haigla (Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, 2019). Kasutusel oli mugavusvalim ehk uurijale kergemini kättesaadavad spetsialistid. Autor on seisukohal, et sotsiaalteenuste kättesaadavuse parendamiseks tuleb alustada teenuste arendamist kohalikul tasandil. Seega on oluline välja selgitada erinevate huvigruppide seisukohad ja hoiakud loomateraapia arenguvõimalustest Pärnu linnas.

Akersoni Osühing on asutus, mis pakub nii igapäevaelu toetavaid teenuseid kui ka koolitusi. Akersoni Osühingu missiooniks on klientide aitamine, toetamine ja innustamine eesmärgiga suurendada klientide igapäevast iseseisvat toimetulekut. Teenuste korraldamisel võetakse arvesse klientide soove ning eripärasid. Iga klienti võetakse kui indiviidi, arvestades kliendi vajadusi. Akersoni Osühingu sotsiaalse rehabilitatsiooniteenuse sihtrühmaks on puudega või puuet taotevad lapsed, vanaduspensioniealised isikud ning tööealised puudega või töövõimetud isikud, kes ei tööta ega õpi. (Akersoni OÜ, *s.a.*)

Aktsiaselts Sanatoorium Tervis osutab nii spaateenuseid kui ka rehabilitatsiooniteenuseid. Asutus pakub sotsiaalset rehabilitatsiooniteenust ning tööalast rehabilitatsiooniteenust. Osutatakse sotsiaalse rehabilitatsiooniteenuseid liikumis- ja liitpuudega lastele, üldsomaatiliste (infektsioonid, kasvajakasv, diabeet jms) haigustega lastele, liikumispuudega täiskasvanutele ning üldsomaatiliste haigustega täiskasvanutele. (Tervis ravispaahotell, *s.a.*)

Wasa Aktsiaselt osutab lisaks rehabilitatsiooniteenustele ka spaateenuseid. Asutus pakub nii sotsiaalse rehabilitatsiooniteenuseid kui ka tööalase rehabilitatsiooniteenuseid. Osutatakse sotsiaalse rehabilitatsiooniteenuseid puudega lastele, vanaduspensioniealistele isikutele ning tööealistele puudega või töövõimetutele isikutele, kes ei tööta ega õpi. (Taastusravi & hotell Wasa, *s.a.*)

Mittetulundusühing Sotsiaalne Kaasatus pakub nii rehabilitatsiooniteenuseid, koolitusi kui ka erinevaid nõustamisteenuseid. Asutus osutab tööalast rehabilitatsiooni ning ka sotsiaalset rehabilitatsiooni. Sotsiaalse rehabilitatsiooniteenuse puhul pakub asutus ka tasuta majutusteenust. (Sotsiaalne Kaasatus, *s.a.*)

Pärnu Sotsiaalkeskus pakub erinevaid igapäevaelu toetavaid teenuseid kui ka rehabilitatsiooniteenuseid. Rehabilitatsiooniteenuseid osutatakse alates 2009. aastast. Asutuse rehabilitatsiooniteenuste sihtgrupiks on puuet taotlevad ning puudega lapsed, tööealised puuet taotlevad ning puudega isikud ning tööealised ja vanaduspensioniealised psüühilise erivajadusega isikud. (Pärnu Sotsiaalkeskus, *s.a.*)

Sihtasutus Pärnu Haigla pakub lisaks rehabilitatsiooniteenustele ka muid arstiabi teenuseid. Pärnu Haigla on muuhulgas Pärnumaa suurim tööandja. Arstiabi pakutakse klientidele ööpäevaringselt. Rehabilitatsiooniteenuseid osutatakse Pärnu Haiglas nii lastele, tööealistele isikutele kui ka vanaduspensioniealistele isikutele. (Pärnu Haigla, *s.a.*)

Kõikidele eelnimetatud asutustele tutvustas autor jaanuaris 2020 enda lõputöö teemat ning sai kõikidelt asutustelt nõusoleku intervjuudes osalemiseks. Veebruaris 2020 leppis autor kokku viie asutusega intervjuude toimumise ajad, kuues asutus autori korduvatele e-kirjadele ei reageerinud. Respondente on seega kokku viis. Intervjuud viidi läbi ajavahemikul 09.03.–21.03.2020.

Kolm intervjuud (kuupäevadel 09.03.2020, 12.03.2020 ning 13.03.2020) viis autor läbi rehabilitatsiooniasutuste spetsialistidega näost-näku kohtumisel. Intervjuud kestsid 40–60 minutit. Autor küsis intervjuueeritavatelt vajadusel täpsustavaid küsimusi. Seoses Eesti Vabariigis välja kuulutatud eriolukorraga, alates 12.03.2020, muudeti andmete hankimise viisi kahe viimase intervjuu puhul. Esialgne eriolukorra eeldatav lõpuaeg on 01.05.2020 (Vabariigi Valitsus, 2020). Seoses eriolukorra väljakuulutamisega eelistasid respondendid intervjuud e-kirja teel teistele vestlusevormidele (Skype, intervjuu telefoni teel jm tehnoloogilised lahendused). E-kirjade teel läbiviidud intervjuud toimusid kuupäevadel 19.03.2020 ning 21.03.2020. Ka e-kirjade teel läbiviidud intervjuudel küsis autor intervjuueeritavatelt vajadusel täpsustavaid küsimusi.

Suuliselt toimunud intervjuud salvestati rehabilitatsiooniasutuste spetsialistide nõusolekul diktofonile. Intervjuudest saadud andmed transkribeeriti. Transkribeerimine on salvestatud intervjuu muutmine kirjalikuks tekstiks (Laherand, 2008, lk 279). Autor transkribeeris intervjuud kirjalikult *Microsoft Word*'i. Intervjuudest saadud andmed analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsi teel. Kvalitatiivne sisuanalüüs annab võimaluse kategoriseerida sarnase tähendusega tekstiosad vastavatesse kategooriatesse. Algselt tutvutakse kogu intervjuutekstiga terviklikult ning seejärel tõstetakse esile tekstiosad, mis väljendavaid tähtsamaid mõtteid. Uuringust saadud tulemusi võrreldakse olemasoleva teooriaga. (Laherand, 2008, lk 290–292). Autor kategoriseeris esmalt saadud vastused *Microsoft Word*'is uuringus esitatud küsimuste kaupa. Seejärel printis autor kategoriseeritud tulemused paberile. Mitmekordse lugemise tulemusel joonistusid vastustest välja sarnased märksõnad. Sarnased tulemused koondas autor kokku ning nendest joonistusid välja omavahelised seosed teooriaga. Olulisemad transkribeeritud tekstiosad märkis autor hilisemaks tsiteerimiseks. Töö tulemuseks on käesoleva lõputöö ettepanekud huvitatud osapooltele loomateraapia teenuse arendamise võimalustest Pärnu linnas puudega lastele.

Andmete analüüsimisel kogus autor kõikide respondentide vastused seoses ühe teemaga ning seejärel võrreldi neid vastuseid omavahel. Autor esitab töösse omapoolsed tõlgendused uurimisandmetele ning tähtsamad respondentide mõtted esitatakse tsitaatidena. Tulenevalt rehabilitatsiooniasutuste spetsialistide soovist on vastajad anonüümsed ning tsitaatide taga on sulgudes respondentide tähistav kood, näiteks: (V1) ehk vastaja nr 1.

Käesolevas alapeatükis tutvustas autor lõputöös kasutatavat uurimis- ning analüüsimismeetodit. Autor tõi välja valimi ning intervjuude toimumise kuupäevad. Samuti andis autor ülevaate põhilistele allikatele, mida kasutati intervjuu küsimustiku koostamisel.

2.3. Uuringu tulemused

2.3.1. Rehabilitatsiooniasutuste spetsialistide teadlikkus loomaterapiast

Käesolevas alapeatükis tuuakse ülevaade uuringu tulemustest. Alapeatükk on jaotatud omakorda kolmeks alalapeatükiks. Tähtsamad vastused toob autor välja tsitaatidena ning tsitaatide lõpus on sulgudes välja toodud respondenti tähistav tunnus.

Rehabilitatsiooniasutuste spetsialistide arvates mängivad loomad laste arengus tähtsat rolli. Loomad arendavad lastes kohusetunnet ja empaatiavõimet. Kuna loom on elusolend, peab nende eest hoolitsema ning nendega suhtlema. V2 tõi välja, et on olemas ka lapsi, kellel ei teki loomaga mingeid emotsioone, kuid kui loomaga kontakt on hea, on looma kaasamine lapse elus igatpidi positiivne kogemus. V5 arvates on loomad lastele igati toredateks kaaslasteks ja vajadus loomade eest hoolitseda suurendab omakorda laste kohusetunnet ja empaatiavõimet. V1 arvas, et lastel on loomadega lihtsam suhelda ning lapsed, kes osalevad loomaterapias, keskenduvad rohkem antud ülesannetele.

./.../Eriti palju kasutatakse loomi just laste puhul, kui on raskusi eneseavamisega, leinaga, tähelepanu ja keskendumisega. Tihti ka siis, kui lapsel on kehas ärevus, pinged, siis loomadega tegelemine suudab neid vähendada, nad lõdvestuvad kiiremini. Loomad aitavad ka lastel üle saada hirmudest, ennast kiiremini avada ja nendest rääkida. Äärmiselt oluline teema on mina-pilt, enesehinnang, samuti ka depressioon, käitumiskeskused jne./.../ (V4)

Spetsialistid peavad loomaterapiat teraapiavormiks, kuhu lisaks terapeutile kaasatakse ka mõni loom. Sealjuures peavad nii loom kui ka terapeut olema läbinud selleks spetsiaalse väljaõppe, et sellega tegeleda. Loom peab olema kindlasti harjunud läheduse ja ka lastega. V4 tõstis esile, et loomaterapia peab olema kliendi jaoks õigustatud ja spetsialisti poolt peab olema kindlus, et see teraapiavorm on diagnoosist tulenevalt ohutu. V2 arvates loomaterapiat kui teraapiasuunda Eestis ei õpetata. „./.../Loomi küll õpetatakse aga teraapiasuund ise ei ole väga arenenud ja kasvanud./.../“ (V2). V3 arvates on loomaterapia teraapia, kus viibib ka loom, kes annab teraapiaseansile täiendava lisandväärtuse.

/.../Kui me võtame teise sõnapoole, siis loomateraapia minu meelest on teraapia, kus viibib ka loom. Näiteks logopeedi tund, kus teraapiline töö on logopeedil, aga loom on seal nagu kaasaitav komponent. /.../Loom iseenesest ei ole teraapia, vaid on logopeed, tegevusterapeut või muu konkreetne tegevus, aga loom on üks lisaboonus teraapiatunni osas. (V3)

Loomateraapiaga kokkupuude on rehabilitatsiooniasutuste spetsialistidel erinev. Vastanud viiest spetsialistist kolm ei ole loomateraapiaga üldse kokku puutunud. V2 tõi välja, et tööalaselt on tema asutuse rehabilitatsioonimeeskond loomateraapiat katsetanud enda peal. “/.../Oleme proovinud. Ratsutanud ja kanadega mänginud./.../“ (V2). V4 tõi välja, et varasemast töökogemusest hooldekodus, kus käisid koerad külas, nägi ta, kuidas koera ainuüksi ruumis olek tekitas eakates hea meeleolu ja nad unustasid enda haigused mõneks hetkeks või ei rääkinud sellest vähemalt looma juuresolekul.

Käesolev alalapeatükk andis ülevaate rehabilitatsioonimeeskondade spetsialistide teadlikkusest loomateraapia olemusest ning nende isiklikest kokkupuudetest nimetatud teraapiavormiga.

2.3.2. Loomateraapia sobivus ja mõju puudega lapsele

Loomateraapiat peavad rehabilitatsiooniasutuste spetsialistid sobivaks teraapiaks puudega lastele. V1 arvas, et loomateraapia sobib lastele, kellel on õpiraskused, kõnepuue, tähelepanuhäire, keskendumishäire ning autismispektri häired. Samuti tõi V2 välja, et loomateraapia sobib ka füüsilise puudega lastele. „/.../Sõltub, milline eesmärk on, kui on hipoteraapia koos füsioteraapiaga, siis sobib ka füüsilise puudega lastele. Kui lapsel on rühihäired, siis hobuse seljas istumine on ka füüsiline koormus ja trenn./.../“ (V2) Üldiselt peetakse oluliseks, et nii nagu ka teiste teraapiate puhul, tuleb enne lapse teenusele suunamist teha kindlaks, mis on lapse eesmärgid ja mida on vaja saavutada. Vastavalt sellele suunatakse laps sobivale teenusele. Kui loomateraapia on suuteline täitma lapse eesmärgi ning vähendama toimetulekupiirajaid, on loomateraapia kui teenuse kasutamine igati õigustatud.

„/.../Ma arvan, et see võiks veel sobida näiteks ka neuroloogiliste haigete ravis ja psühholoogilise erivajadusega laste ravis. /.../Aitab säilitada või parandada emotsionaalset ja sotsiaalset seisundit./.../“ (V5)

Rehabilitatsiooniasutuste spetsialistid välistavad loomateraapia lastel, kellel esineb allergiat loomakarvade või loomahigi vastu. V2 lisas, et lisaks allergiale tuleb loomateraapia välistada ka juhul, kui lapsel ei teki loomaga sidet või kui laps hakkab loomale haiget tegema. Ühegi konkreetse puudega last spetsialistid ei välistaks teraapiast, pigem tuuakse välja, et teraapia määramine on tunnetuslik.

Viiest rehabilitatsiooniasutuses kolmes kasutatakse loomateraapia hoberaapiat. Seda osutatakse kõigis asutustes siiski füsioteraapia teenuse alt. Üks asutus on samuti mõelnud ning füsioterapeudiga arutanud hoberaapia rakendamist nende asutuses ning üks asutus ei ole üldse mõelnud loomateraapia kasutusele võtmisele nende asutuses. Hoberaapia teenus on kõikides asutustes populaarne ning tagasiside on olnud positiivne. Kuna teenus asub linnast väljas, tuleb lapsevanematel tasuda ise transpordikulud. V4 tõi välja, et Sotsiaalkindlustusametilt on võimalik taotleda ka sõidutoetust. Kõikide vanematega arutatakse enne teraapia osutamist põhjalikult läbi teraapiaga seotud võimalikud riskid ning kokkulepped. V2 nentis, et kuna Pärnumaal on ainult üks hoberapeut, on teenus saadaval väga piiratud seltskonnale. V3 asutuses kasutatakse samuti füsioteraapia raames hoberaapiat, kuid soovib väga ka koera kaasata teraapiatesse, et laiendada loomateraapia, kui teraapiavormi, erinevaid võimalusi.

Küsimusele, kui palju on tulnud rehabilitatsiooniasutustele pakkumisi loomateraapia osutajatelt, vastasid kõik respondendid, et ei ole tulnud ühtegi pakkumist. Asutused, kus kasutatakse hoberaapiat, on terapeut ise välja pakkunud, et lisaks füsioteraapiale osutab ta ka hoberaapia teenust ning seega on saadud kokkuleppele hoberaapia teenuse osutamises.

/.../Välja arvatud meie füsioterapeut, kes kasutab oma isiklikke loomi ja inimesed on väga rahul sellega. Aga rohkem pakkumisi pole tulnud. /.../ Kui tuleks pakkumine, siis mina võtaks kindlasti avasüli vastu, aga see ei ole nii lihtne, kuna see seab teatud väikse lisakohustuse ka terapeutile ja nad peaksid

sellisel juhul läbima ka koolituse. Juhul kui põhiterapeut on nõus siis kindlasti võtaksin. (V3)

Rehabilitatsiooniasutuste spetsialistide arvates mõjutab loomateraapia lapse igapäevast elu positiivselt. V1 tõi välja, et teraapiavorm suurendab lapse suhtlemisoskusi, keskendumist ja enesekindlust igas keskkonnas. V3 tõi lisaks eelnimetatule välja, et igapäevaselt areneb lapse empaatiavõime ja võimalik, et ka kohusetundlikkus. V4 asutuses on kasutusel hobuteraapia ning ta toob välja, et lastele meeldib see väga ning lapsevanemad tunnevad, et hobuteraapiast saadav kasu on olnud parem, kui tavapärasel ruumis toimivas füsioteraapias.

„/.../Koer on alati rõõmus ja see tõstab enesehinnangut. Ta (koer) ju ei ütle mulle kunagi, et ma teen midagi valesti. Ma arvan et igas suhtes ikka positiivne mõju./.../“ (V3)

Rehabilitatsiooniasutuste spetsialistid, kelle asutustes on kasutusel hobuteraapia, oskavad seostada küsimusi enamus juhtudel just hobuteraapiaga ning selle mõjust lapsele. Kõik spetsialistid tõi välja, et loomateraapia parandab ka lapse füüsilisi võimeid. V4 tõi välja, et loomadega tegelemine aitab lapsel mõista füüsilise olendi puudutamist ja kuidas teine elusolend on füüsiliselt tema vastas, mille kaudu suureneb keha tundlikkus. Siiski tõi V1 välja, et kuna rehabilitatsiooniteenusel on võimalik lapsevanemal võtta vaid 12 tundi füsioteraapiat, siis see on väga väike maht, et lapse füüsilisi võimeid parandada. Kui soov on järjepidevalt lapse füüsilisi võimeid parandada, peab lapsevanem enda raha eest teenust juurde ostma.

Spetsialistide arvates sobivad pea kõik loomad loomateraapiaga tegelemiseks. V3 välistab ainult agressiivsed loomad. Lisaks koerale, kassile ning hobusele lisas V5, et ka delfiine kasutatakse mujal maailmas väga aktiivselt loomateraapias. V4 teadis öelda, et üks lapsevanem käib oma lapsega Ukrainas delfiiniteraapias iga aasta üks kord.

/.../On ka seda nähtud, kuidas lapsed reageerivad ka suurtele madudele Lapsed on väga ka nendega huvitatud suhtlema ja sellel on omamoodi mõju. Aga loomi on ju palju, kasvõi kilpkonnad või kanad, rotid. Rotid pidid olema väga emotsionaalsed ja empaatilised loomad. Kassid on selline, et sõltub kassist. Need

on pigem isepäised ja neid juhtida on keeruline aga kui on rahulikud siis täitsa sobib. /.../ Päril karud vist ei sobi. /.../ (V2)

Loomateraapiat peavad rehabilitatsiooniasutuste spetsialistid üsna ohutuks puudega lapse suhtes. V5 tõi välja, et loomateraapia sobib lastele, kes loomi ei karda. Kuna loomad ning terapeutid peavad olema spetsiaalselt koolitatud, ei nähta selles teraapias väga suurt ohtu. V1 sõnas, et näiteks autismispektri häiretega laste puhul võib esineda agressiivsust ning äkilisust, seega peab loom jääma igas olukorras rahulikuks. Asutustes, kus kasutatakse hobuteraapiat, tehakse lapsevanematele enne teenuse osutamist põhjalik ülevaade riskidest. Loom peab olema põhjalikult ettevalmistatud ning rahulik enne seansi ja seansi ajal. V3 nentis, et kuigi loom on saanud spetsiaalse väljaõppe, on ta siiski loom ning ohutuse küsimus ei ole ainult erivajadustega lastel vaid ka loomaomanikel. Mingist instinktist võib loom unustada kogu õpitu ja omanikku võib hammustada ka väga õpetatud ja treenitud koer. Kuna loomadega on see oht, et nad võivad rünnata, tõi V4 välja, et sealjuures on väga oluline, et spetsialist tunneks looma ning looma hingeelu.

/.../ Kindlasti võib kaasata looma ka erivajadusega lapse puhul, oluline on tema puhul teada tema erivajadust, kui on konkreetne haigus, diagnoos ja mis sellega võib kaasneda (käitumisviisid, emotsioonid), kui ta nt näeb looma. (V4)

Rehabilitatsiooniasutuste spetsialistid nendivad, et nad pole väga mõelnudki, kui ohutu on loomateraapia loomale endale. V1 peab siiski loomateraapiat ohutuks nendele loomadele, kes on inimeste kaaslased. Samas delfiniteraapia puhul elab delfiin vangistuses, seega ei ole see teraapiavorm respondendi arvates loomale hea. Respondendid tõid välja, et looma heaolu on väga oluline loomateraapia osutamisel. „/.../Loomateraapiat viivad läbi väljaõppe saanud inimesed, kes peavad jälgima ka loomade heaolu. /.../“ (V5) Teraapias osalemine on ka looma jaoks siiski töö. V3 ütles, et kui jälgida kõiki reegleid ning lastakse loomal puhata, siis kindlasti ei ole see loomale ohtlik. Kui aga reegleid ei jälgita, siis see kurnab looma ning see võibki muuta looma ettearvamatuks. V4 lisas, et kui loom ei ole harjunud laste lärmiga, ei saa ka kahjuks looma kaasata teraapiasse.

Loomateraapia toimumiskohaks on rehabilitatsiooniasutuste spetsialistide arvates võimalikult loomulik keskkond, eelistatult välikeskkond. V4 arvates tuleb loomateraapia

toimumiseks sobiv koht leida vastavalt nii kliendi kui looma vajadustele. V1 nentis, et nende ruumides teraapia toimuda ei saa, kuna hiljem on vaja ruum põhjalikult puhastada looma karvadest. Pigem toimub spetsialistide arvates loomaterapia loomale sobivas keskkonnas.

/.../Aga loomad on ikkagi looduse omad, ruumides võib ju väiksemate loomadega teha, aga siis peab ka mõtlema, kas loom võib sellest stressi sattuda või ei. Võiks ikka looma enda loomulik keskkond olla. Pigem laps läheb looma juurde mitte loom ei tule asutusse, oleks loomulik. (V2)

Käesolev alalapeatükk andis ülevaate rehabilitatsiooniasutuste spetsialistide arvamustest loomaterapia mõju, teraapia sihtgrupi ja ohutuse kohta nii lapsele kui loomale ning teraapia toimumise võimalikest asukohtadest.

2.3.3. Loomaterapia edendamise võimalused Eestis

Loomaterapiat peavad kõik rehabilitatsiooniasutuste spetsialistid kulukaks teenuseks. V1 tõi välja, et loomaterapiale puudub praegu Eestis õiguslik alus ning riik toetab ainult neid teenuseid, mis on tõenduspõhised. V3 vastas, et riik ei tohiks takistada loomaterapia kasutuselevõttu ja seda võiks aktsepteerida ühe osana rehabilitatsiooniteenuses.

Praegu on see hästi kulukas tegevus. /.../ Praeguste hindadega on seda suhteliselt võimatu teha. Hipoteraapia puhul peab kaks inimest kindlasti olema, kes peavad juures olema, aga teenus sisaldab ainult spetsialisti tasustamist kuigi kõrval on ka looma taltsutaja ja veel looma pidamise kulud sinna juurde. Kontoriruumi pidamine on riigi poolt toetatav aga mitte looma pidamine. /.../ Rahaliselt võiks sellega arvestada, kui on terapeudid kes on ennast täiendanud loomaterapia suunas, siis kulu peaks olema sellega suurem ja sellega võiks arvestada. Ja siis võiks olla paindlikum selle teraapia keskkonna suhtes, et kui ei ole kontoriruumi, siis ei peaks seda piirama mingite reeglitega. (V2)

Omavalitsuse toetamise osas jäävad spetsialistid pigem skeptiliseks. Kindlasti on loomaterapia toetamine kohalikele omavalitsustele kulukas, tõdes V5. V1 nentis, et praegu ei tea kohalikud omavalitsused seda, kui palju on neil üldse abivajavaid lapsi ning kui palju nad abi vajavad, sest puudub ühtne andmebaas, mida on aastaid arutatud. V2

teadis öelda, et nende hobuterapeut on saanud projektide korras kohalikul omavalitsuselt toetust. V3 meelest saab kohalik omavalitsus toetada loomateraapiat nii, et ta ei takista selle läbiviimist ning et see on kohalikele omavalitsustele aktsepteeritav teraapiavorm. Rehabilitatsiooniasutuste spetsialistide arvates tuleb nii kohalikel omavalitsustel kui ka riigil toetada loomade ülalpidamist.

Loomateraapia edendamise suhtes on spetsialistid eriarvamustel. V2 ei panustaks niivõrd loomateraapia kui teenuse edendamisele, sest peab seda rohkem loomade piinamiseks, kui teenust liiga palju edendada. V2 edendaks pigem sotsiaalset talupidamist, kus loomad on enda kodus, taludes ning kutsuda sinna spetsialiste, kes viivad taludes teraapiat läbi. V1 tõi ettepanekutena välja, et loomateraapial puudub katuseorganisatsioon, kes vahendab infot loomaterapeutidest maakondades. V5 peab oluliseks loomateraapia spetsialistide koolitamist. V3 tõi välja, et hetkel on kõikide koolituste ning looma ülalpidamiskulud terapeudi enda tasuda, see võiks aga kindlasti olla toetatav. Kui väljaõpet ning looma ülalpidamist toetatakse, siis ka inimesed mõtleksid rohkem teraapialoomade omamise peale. Kuna rehabilitatsiooniasutuste spetsialistid ei ole eriti kursis, kes loomateraapiat Eestis üldse osutab, peavad nad oluliseks, et teenuseosutajad teeksid tulevikus end rohkem nähtavaks ning tutvustaksid end nii rehabilitatsiooniasutustele kui ka riigile ja kohalikele omavalitsustele, sest riik ning kohalikud omavalitsused ei toeta midagi, millest nad midagi ei tea. Üldiselt ei ole spetsialistid kursis, kui heal järjel on loomateraapia Eestis, kuid nad on sellest teenusest huvitatud.

/.../Minu jaoks oleks antud hetkel tähtis saada kõigepealt teada kõik teenuse osutajad meie asutuse piirkonnas, see oleks juba väga hea. Tähtis oleks selle juures, et oleks ikkagi välja toodud vaid need asutused, kus loomateraapia osutajad oleksid pädevad ehk korrektse ettevalmistusega. Võimalik, et sealt saaksime juba ise vajadusel koostööd küsida. Tulevikule mõeldes oleks see tegelikult isegi vajalik info, aga ise ei ole selle peale tulnudki. (V4)

Rehabilitatsiooniasutuste spetsialistide arvates tuleb loomateraapia teenuse osutajatel ennast rohkem tutvustada ning olla aktiivne oma teenuste reklaamimisel. Lapsevanemad, kes otsivad lapsele alternatiivseid lahendusi teraapiatele, on enamuse ise leidnud internetist loomateraapia ning V2 sõnul on lapsevanemad nõus sõitma isegi Ameerikasse, kui nad

leiavad, et teenus võiks olla lapsele kasulik. Spetsialistid leidsid, et loomateraapia osutajad saavad tutvustada end nii sotsiaalmeedias kui korraldades avalikke infopäevi ning seminare.

./.../Aga allikaks on ikka katuseorganisatsioon. Ma arvan, et loomateraapia pakkujad peaksid ise ennast rohkem nähtavaks tegema, et ega ei teagi kui palju neid on. ./.../ Keegi peaks teadvustama, mis see mõju lastele on, mis see efekt on. Praegu tundub nagu oleks hobi täpselt samamoodi nagu sa paneksid lapse trenni või pilli mängima kui keegi pole selle mõjust rääkinud ja kui palju laps peaks seda teraapiat saama. Et võiks olla katuseorganisatsioon, kes teadvustab ja toob välja tõenduspõhisuse läbi läbiviidud uuringute ja kellele seda vaja võiks olla ja millist mõju see annaks. ./.../ (V1)

Kolm spetsialisti viiest peavad vajalikuks loomateraapia teenuse lülitamist riigi poolt finantseeritavate rehabilitatsiooniteenuste nimekirja. V4 tõdes, et üha raskem on lastele saada Sotsiaalkindlustusameti poolt rahastust füsioteraapia läbiviimiseks. Füsioteraapia teenuse vajalikkuse kirjeldus peab olema rehabilitatsiooniplaanides suurepärase. Kui lapsel ei ole otseselt vajadus füsioteraapia järele, ei ole neil õigus ka hobuteraapiat rakendada. Füsioteraapia aktsepteeritakse lastel, kellel on liikumispuue või mõni tõsine füüsiline terviserike. V2 lisas, et hobuteraapiat ei tehta ainult füüsilise tervise parendamise eesmärgil, vaid see tegeleb ka lapse psühholoogilise ning sotsiaalse heaolu parendamisega. V2 ning V3 arvates võiks kindlasti toetada spetsialiste, kes tegelevad loomateraapiaga. V3 tõi välja, et hetkel peab loomateraapiat tegema justkui salaja, et seda oleks võimalik osutada abivajajatele rehabilitatsiooniteenusena.

Käesolev alaapeatükk andis ülevaate rehabilitatsiooniasutuste spetsialistide arvamused loomateraapia edendamisest Eesti riigi tasemel ning ka kohalike omavalitsuste tasemel. Samuti tegid rehabilitatsiooniasutuste spetsialistid omapoolseid ettepanekuid loomateraapia teenuse edendamiseks.

2.4. Arutelu, järeldused ja ettepanekud

Järgnevas alapeatükis seob autor omavahel töö esimeses peatükis käsitletud teoreetilised lähtepunktid läbiviidud uuringu tulemustega. Peatüki lõpuosas toob autor vastavalt tulemustele välja omapoolsed ettepanekud loomateraapia edendamise võimaluste kohta.

Läbiviidud uuring Pärnu linna rehabilitatsiooniasutustes näitas respondentide rahuldavaid teadmisi loomateraapiast. Spetsialistid on teadlikud, et loomadega tegelemine suurendab laste kohusetunnet, empaatiavõimet, keskendumisvõimet. Sama tulemuseni jõudsid ka Melson & Fine (2010), kes leidsid, et lemmikloomadega tegelemine on laste tunnete arendamiseks õpetlik kogemus (Melson & Fine, 2010, lk 224–231). Siiski ilmnes, et loomateraapia kui teraapiavormi olemusest olid rohkem teadlikumad need spetsialistid, kes on ise või kelle asutus on kasutanud oma töös teraapiavormi, milles on kaasatud olnud loomad. Need, kellel isiklik kogemus loomateraapia kasutamisel puudus, olid vastuste andmisel ebakindlamad, mis näitab spetsialisti pinnapealset teadmist loomateraapiast.

Vastustest ilmnes, et spetsialistid, kelle asutus kasutab loomateraapiat, seostasid esitatud küsimused vaid selle teraapiavormiga, millega neil on olnud vahetu kokkupuude. Siiski on loomateraapia oluliselt laiem valdkond kui ühe loomaga teraapiavormi kasutamine. Autor nõustub osaliselt Ilvese (2019) väitega, et sotsiaalvaldkonna spetsialistidel on vähesed teadmised loomateraapia olemusest (Ilves, 2019, lk 37). Pigem on spetsialistide teadmised liiga kitsad, mis võib viidata ka nende vähesele huvile erinevate loomateraapia vormide vastu. Erinevad respondendid tõid peamiselt välja hobuteraapia. Samuti mainiti koera- ja delfiiniteraapiat.

Loomateraapia sobivuse osas olid respondendid nõus, et pigem mõjub see teraapiavorm puudega lapsele positiivselt, kui vastupidi. Positiivset mõju nähakse nii füüsilise kui ka vaimse puudega laste puhul. Seega ühtivad uuringu tulemused Mey (2017) poolt väljatooduga, et teraapialoom pakub lapsele huvi ja tuge, mis omakorda aitab lastel olla rohkem enesekindlamad (Mey, 2017, lk 40). Siinkohal on oluline enne loomateraapia rakendamist vestelda kliendiga, eesmärgiga selgita välja, kas antud teraapiavorm parandab või halvendab kliendi olukorda (Morrison, 2007, lk 58). Seda kinnitavad ka käesoleva uuringu vastused, kus respondendid tõid välja, et teraapia sobivus lapsele

sõltub sellest, kas see vähendab lapse toimetulekupiirajaid ning täidab lapse arengu eesmärke.

Loomade kaasamine teraapiasse aitab lastel arendada ja parandada igapäevaseid oskusi. Paranevad nii vaimsed kui ka füüsilised näitajad. Lapsed muutuvad enesekindlamaks, avatumaks, keskendumisvõimelisemaks, paranevad suhtlemisoskused jms. (Svensson, 2014, lk 79–83; Narusson, 2017, lk 24–25) Füüsilise tervise juures paraneb näiteks hobuteraapia puhul laste rüht, tasakaal, vähenevad lihaspinged jms (Ojamaa, 2013 lk 33). Samale järeldusele jõudis autor oma uuringu tulemustes. Seega on oluline loomateraapia kasutamisel võtta arvesse lapse tervislikku olukorda ning eesmärke, kuhu teraapia läbimisel jõuda. Tähtis on siinjuures ka teraapiamaht, et see oleks piisav eesmärkide saavutamiseks.

Loomateraapiat peavad rehabilitatsiooniasutuste spetsialistid puudega laste suhtes üsna ohutuks. Samas on vältimatu, et teraapiat osutavad spetsialistid ja nende loomad on läbinud spetsiaalse väljaõppe ning saanud vastavad sertifikaadid. Oluline on veenduda enne loomateraapia rakendamist, et kliendil ei esine teraapias kasutatava looma suhtes allergiaid. Samuti tuleb olla tähelepanelik kliendi suhtes, kes on agressiivne ning kellel on mõni varasem negatiivne kogemus seoses loomadega. (Melson & Fine, 2010, lk 238; Morrison, 2007, lk 58) Rehabilitatsiooniasutuste spetsialistide arvates on peamiseks määravaks teguriks loomaallergia esinemine lapsel. Ühtegi konkreetset diagnoosi, mille puhul loomateraapia rakendamine on täiesti välistatud uuringust välja ei tulnud.

Loomateraapia osutamisel on oluline arvestada ka loomaga – millist mõju avaldab teraapia loomale (Palestrini *et al.*, 2017, lk 46–48). Sama tõesid osaliselt käesoleva uuringu respondendid, kes on seisukohal, et teraapias osalemine on looma jaoks samuti töö, mistõttu peab ka loom saama piisavalt puhkeaega. Tähtis on, et loomaga töötav terapeut tunneb oma looma puhul ära stressile ja väsimusele viitavad märgid, et vältida kahju tekitamist nii loomale kui ka kliendile. Seetõttu on oluline vastava sertifikaadi olemasolu loomateraapia läbiviimiseks, mis vähendab riski üheltpoolt teraapias osalevale lapsele ning teiselt poolt ka teraapias osalevale loomale. Seega on autori arvates sertifikaadi olemasolu esmatähtis, et kliendil oleks turvatunne looma võimaliku rünnaku suhtes.

Sobivaimaks keskkonnaks, kus loomateraapiat läbi viia, pidasid respondendid võimalikult looduslähedast keskkonda, mis sobib teraapiaaloomale. Samale tulemusele jõudis ka Arkow (viidatud Morrison, 2007, lk 58 vahendusel), kelle uuringust selgus, et loomateraapia võib toimuda erinevates kohtades, kuhu on tagatud ligipääs teraapiaaloomadele. Siinkohal märgib autor, et sellekohased vastused olid ootuspärased. Näiteks hobuteraapia puhul on pigem välistatud looma toomine kliendi juurde. Siiski sõltub sobiva keskkonna valik autori arvates paljuski üheltpoolt loomast, kes teraapias osaleb ning teisalt ka kliendist, kes teraapiat saab. Kliendi puhul peab arvestama tema eripäradega, sest iga keskkond ei pruugi kliendile sobida.

Vastustest ilmnnes, et spetsialistid, kellel on olnud isiklik kokkupuude loomateraapiaga, kasutavad või on huvitatud selle kasutamisest oma asutuses. Siinkohal peab autor vajalikuks välja tuua, et spetsialistid ootavad pigem suuremat huvi loomateraapia osutajate poolt enda nähtavamaks tegemisel. Uuringu tulemused näitasid, et loomateraapia teenuse osutajad ei ole ise rehabilitatsiooniasutustega ühendust võtnud. Kuna loomateraapia osutajate poolne info on puudulik, ei ole huvi tundnud ka rehabilitatsiooniasutuste spetsialistid. Olulise aspektina selgus, et rehabilitatsiooniasutuste spetsialistid peavad oluliseks info liikumise parendamist erinevate osapoolte vahel. Nende arvates on üheltpoolt puudulik omavalitsuste ülevaade erivajadustega lastest (puudub ühtne andmebaas) ning teisalt ülevaade teenuseosutajatest. Autori arvates võib mõlema osapoole vähene huvi kahjustada tulevikus kõige rohkem puudega lapsi, kes on antud uuringu järgi loomateraapia potentsiaalsed kasutajad.

Rehabilitatsiooniasutuste spetsialistid on arvamusel, et loomateraapia tutvustamise initsiatiiv on loomateraapia teenuse osutajatel. Enese tutvustamiseks saab kasutada erinevaid infoallikaid: alates sotsiaalmeediast kuni avalike infopäevade ja seminaride korraldamiseni. Ilves (2019) uuringus osalenud hobuteraapiat kasutavate laste vanemad ootavad, et teraapia osutamise infot jagavad sotsiaaltöoga tegelevad spetsialistid (Ilves, 2019, lk 33). Õispuu (2014) uuringus osalenud koeri kaasavad spetsialistid pidasid oluliseks endapoolset suuremat initsiatiivi teraapia tutvustamisel (Õispuu, 2014, lk 42). Käesoleva uuringu tulemused ühtivad Õispuu (2014) uuringu tulemustega. Uuringus osalenud rehabilitatsiooniasutuste spetsialistid pidasid oluliseks, et loomi kaasavatel spetsialistidel on suur roll loomateraapia tutvustamisel. Siiski on autor arvamusel, et

loomateraapia osutajad peavad ennast nähtavaks tegema ennekõike sotsiaaltöoga tegelevatele spetsialistidele, kes on omakorda paremini kursis teenust vajava lapse olukorraga.

Uuringu tulemustena selgus, et rehabilitatsiooniasutuste spetsialistide arvates on loomateraapia pigem vajalik lisada riigi poolt finantseeritavate rehabilitatsiooniteenuste nimekirja. Sama tulemuseni jõudsid oma uuringutes nii Ojamaa (2013) kui Õispuu (2014), kes uurisid loomateraapia mõju lapsevanemate seisukohast kui ka loomadega tegelevate spetsialistide seisukohast (Ojamaa, 2013, lk 43; Õispuu 2014, lk 46). Seega on kõikide sihtgruppide arvates oluline lisada loomateraapia riiklikult rahastatud teenuste nimekirja. Autori arvates ei pea finantseerimine olema rakendatud koheselt täielikus määras. Erinevaid osapooli aitab esialgu ka riigi osaline ja/või kaudne teenuse osutamisega seotud tugi. Näiteks loomadega tegelevatele spetsialistidele hüvitada loomaga seotud ülalpidamis- ja koolituskulusid, lapsevanematele sõidukulud jms. Osaliselt teevad seda mõned omavalitsused, hüvitades lapsevanematele sõidukulud teraapiakohta jõudmiseks, kuid siinkohal tehakse seda mõne teise teraapiavormi (nt füsioteraapia) raames, sest loomateraapias osalemist ei finantseerita hetkel otseselt ega kaudselt.

Uuringu läbiviimise tulemusel said kõik autori poolt töö alguses püstitatud uurimisküsimused vastused. Järgnevalt toob autor välja omapoolsed ettepanekud, mis soodustavad teraapiaaloomade kaasamist Pärnu linnas puudega laste rehabilitatsioonis. Autor jätab siinjuures ettepanekutes tahaplaanile teenuse osutamise finantseerimisega seotud aspektid, kuna hetkel ei ole loomateraapia sotsiaalse rehabilitatsiooni teenusena riiklikult rahastatud. See aga on autori arvates esmaseks eelduseks teenuse kättesaadavamaks tegemisel sihtrühmale.

Ettepanekute kokkuvõte on esitatud tabelis 1, kus on välja toodud ettepanekud huvitatud osapoolte kaupa loomateraapia kui teenuse paremaks kättesaadavuseks Pärnu linnas. Tabelis esitatud huvitatud osapooled (Pärnu linna rehabilitatsiooniasutused, loomateraapia teenuse osutajad, Pärnu linnavalitsus, rehabilitatsiooniteenuseid saavate laste vanemad) tulenevad käesoleva lõputöö eesmärgist. Ettepanekud jaotas autor üldisteks ja konkreetseteks. Üldised ettepanekud on laiaulatuslikud tegevused, mis on täpsustatud konkreetsete ettepanekutega. Konkreetsete ettepanekud on täpsemad

suunised, mida teha, et huvitatud osapooled jõuavad soovitud tulemini ehk üldiste ettepanekute täitmiseni.

Tabel 1. Autori ettepanekud huvitatud osapooltele teraapialoomade kaasamiseks Pärnu linna puudega laste rehabilitatsioonis

Huvitatud osapooled	Üldised ettepanekud	Konkreetsed ettepanekud
Pärnu linna rehabilitatsiooni-asutused	Teadlikkuse parendamine loomateraapiast	Koolitustel osalemine, eneseharimine
	Koostöö loomine ja edendamine	Initsiatiivi ülesnäitamine
	Info liikumise parendamine	Aktiivne infovahetus kõikide osapooltega
Loomateraapia teenuse osutajad	Teadlikkuse parendamine loomateraapiast	Teabepäevade, seminaride, koolituste korraldamine loomateraapia tutvustamiseks
	Koostöö loomine ja edendamine	Algatajad koostöö loomisel
	Info liikumise parendamine	Ühtse loomateraapia katuseorganisatsiooni (sh andmebaasi) loojad
Pärnu linnavalitsus	Teadlikkuse parendamine loomateraapiast	Koolitustel osalemine, eneseharimine
	Koostöö loomine ja edendamine	Initsiatiivi ülesnäitamine
	Rahaline toetamine loomateraapia osutamiseks	Vastavalt kohaliku omavalitsuse pädevusele ja võimalustele osapoolte rahaline toetamine
	Info liikumise parendamine	Aktiivne infovahetus kõikide osapooltega
Rehabilitatsiooni-teenuseid saavate puudega laste vanemad	Teadlikkuse parendamine	Enesearendamine erinevatest teraapiavormidest
	Koostöö loomine ja edendamine	Osalemine loomateraapiat tutvustavatel üritustel

Loomateraapia edendamiseks tuleb esmajoones parendada erinevate osapoolte teadlikkust. Teadlikkuse suurendamise aspekti sotsiaalvaldkonna töötajate seas tõid oma uuringute tulemustes esile nii Ojamaa (2013, lk 49) kui ka Ilves (2019, lk 36). Teadlikkuse all peab autor silmas loomateraapia kui teenuse olemust, selle erinevaid vorme, teenuse sihtgrupe jms. Sobivamad vormid siinjuures on erinevate teabepäevade, seminaride ja koolituste korraldamine. Nimetatud tegevuste korraldamisel näeb autor enim vastutust loomateraapia teenuse osutajatel, kes on spetsialiseerunud kõnealuse teraapiavormi läbiviimisele. Seega on oluline, et loomateraapiaga tegelevad spetsialistid on aktiivsed teraapiavormi tutvustamisel teistele osapooltele. Samuti on soovituslik teistel osapooltel lisaks loomateraapia spetsialistide korraldatud üritustel osalemisele täiendada enese

teadmisi iseseisvalt, uurides erinevatest allikatest (artiklid, uudised, kodulehed jne) loomateraapia kohta. Autor on arvamusel, et suurendades osapoolte teadlikkust loomateraapiast, suureneb ka huvi selle erinevate vormide ning kasutamise suhtes.

Teise olulise ettepanekuna toob autor välja koostöö loomise ja edendamise erinevate osapoolte vahel. Omavaheline koostöö on oluline, et puudega lapsed kui teenuse kasutajad saavad osaleda neile sobivaimas loomateraapias, sõltuvalt lapse tervislikust seisundist. Tähtis on siinjuures, et valik ei piirduks ainult ühe loomaga, vaid vajadusel saab vanem koostöös rehabilitatsiooniasutuste spetsialistidega leida sobivaima looma, keda teraapias kaasatakse. Koostöö algatajaks võib olla kes iganes huvitatud osapooltest. Pigem näeb autor siinkohal kas loomateraapia osutajaid või rehabilitatsioonimeeskondade liikmeid. Ühest küljest on loomateraapia teenusele kõige lähemad loomateraapia osutajad, kuid teenuse kasutajale on lähemad rehabilitatsiooni asutused. Seetõttu peab autor eriti oluliseks koostöö algatamist ja edendamist justnimelt nende osapoolte vahel. Kohalikud omavalitsused on siinjuures autori arvates toetavas rollis, kuna otsest kokkupuudet neil loomateraapia teenuse osutamisega ei ole. Siiski tuleb ka kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöö spetsialistidel olla kursis oma haldusalas osutatavate teenustega, et vajadusel suunata abivajajad õigetesse kohtadesse, olgu selleks siis kas rehabilitatsiooni asutus või loomateraapia osutaja.

Kolmanda ettepanekuna tuleb parendada info liikumist. Üheks võimaluseks on ühtse loomateraapia andmebaasi loomine, mis on kättesaadav kõikidele huvilistele. Andmebaasist saab teenuse kasutaja või teenusele määraja vajaliku info sobivaima loomateraapia kohta. See võib olla nii asukoha, looma, terapeudi jne suhtes. Tähtis on, et andmebaas ühendaks kõiki sertifitseeritud loomateraapia osutajaid sõltumata loomateraapia vormist. Lisaks nimetatud andmebaasile tuleb edukamaks koostööks erinevatel osapooltel omavahel olla aktiivsem omavahelises suhtluses. Aktiivne infovahetus tagab sujuvama koostöö ning parendab teenuse kättesaadavust teenuse lõpptarbijale ehk puudega lapsele ja vähendab lapsevanemate teadmatust.

Vaatamata asjaolule, et loomateraapia teenus ei ole riiklikult rahastatud teenuste nimekirjas, on autori arvates suureks abiks kui kohalik omavalitsus toetab rahaliselt asjaosalisi vastavalt oma pädevustele ja võimalustele. Toetus ei pea olema täielik, vaid hüvitada saab teenuse osutamisega seotud tegevusi ka osaliselt. Näiteks saab toetada

transpordi hüvitamist lapsevanematele, toetada teraapiaalooma ülalpidamist, toetada loomateraapia teenuse osutajaid vajalike sertifikaatide saamiseks, toetada loomateraapia teenuse maksumuse hüvitamist lapsevanematele.

Läbiviidud uuring loomateraapia kasutamisest puudega laste rehabilitatsioonis Pärnu linna rehabilitatsioonimeeskondade spetsialistide seas näitas, et spetsialistide teadlikkust loomateraapiast tuleb suurendada. Teadlikkuse suurendamiseks on autori arvates oluline loomateraapia teenuse osutajate initsiatiiv oma valdkonna esiletõstmisel. See omakorda on aluseks omavahelise koostöö ja info liikumise parendamisel, mis lõppkokkuvõttes loob parimad tingimused teenuse kasutamiseks.

Uuringu tulemused ja autori ettepanekud edastab autor pärast lõputöö positiivset kaitsmist uuringus osalenud Pärnu linna rehabilitatsiooniasutuste spetsialistidele. Loomateraapia teenuse arendamiseks ja koostöö loomise võimaluseks rehabilitatsioonispetsialistidega peab autor oluliseks saata käesolev lõputöö ka töös nimetatud loomateraapiaga tegelevatele ühendustele (MTÜ Eesti Abi- ja Teraapiakoorte Ühing, Eesti Loodus- ja Loomateraapiakeskus ning MTÜ Eesti Ratsutamisterapeutide liit) ning Pärnu linnavalitsuse sotsiaalosakonnale. Lõputöö edastatakse erinevatele osapooltele e-kirja teel. Osapoolte huvi korral on autor nõus oma lõputööd ja selle tulemusi lähemalt tutvustama omavahelisel kohtumisel pärast hetkel kehtiva eriolukorra lõppu. Tööd tutvustaval kohtumisel peab autor oluliseks kõikide osapoolte osalemist, sealhulgas ka puudega laste vanemad (või nende esindus). Lapsevanemate kaasamise osas on oluline roll teistel osapooltel, kellel on olemas otsekontaktid vajaliku teabe edastamiseks.

KOKKUVÕTE

Rehabilitatsiooniteenuste eesmärgiks on suurendada inimeste iseseisvust ning nende aktiivset osalust ühiskonnaelus. Lõputöö teoreetilises osas tutvustas autor loomateraapia olemust ning selle teraapiavormi kasutamise praktikat mujal maailmas. Loomad on mänginud läbi ajaloo inimeste elus tähtsat rolli. Loomade kaasamine teraapiasse on näidanud positiivseid tulemusi üle maailma ning loomateraapia, kui uudne teraapiavorm, kogub üha enam populaarsust. Loomateraapiat saavatel inimestel paranevad nii psüühilised, sotsiaalsed kui ka füüsilised oskused. Siiski ei ole loomateraapia hetkel Eesti riigi poolt tasustatavate rehabilitatsiooniteenuste nimekirjas, mis raskendab teenuse kättesaadavust abivajajatele.

Lõputöö eesmärgi täitmiseks viis autor läbi poorstruktureeritud intervjuud Pärnu linna rehabilitatsioonimeeskondade spetsialistidega. Tuginedes lõputöö esimeses peatükis olevale teoreetilisele osale koostas autor intervjuu küsimustiku, mida täiendas omapoolsete küsimustega.

Rehabilitatsioonimeeskonnad on teadlikud, et loomadega tegelemine arendab laste empaatiavõimet, keskendumisvõimet ning kohusetunnet. Pärnu linna rehabilitatsiooniasutused on huvitatud loomateraapia kasutusele võtmisest nende asutuses, kuid eelnevalt tuleb tõsta spetsialistide teadlikkust loomateraapia olemusest ning võimalikest vormidest. Rehabilitatsioonimeeskondade spetsialistid ootavad loomateraapiat osutavate spetsialistide poolt rohkem informatsiooni nende teenustest ning ka otsepakkumisi teraapia osutamiseks. Rehabilitatsioonimeeskondade spetsialistid peavad loomateraapia teenuse osutajaid vastutavaks loomateraapia teenuse edendamise suhtes.

Lõputöö tulemustena selgus, et rehabilitatsioonimeeskondade spetsialistid peavad loomateraapiat sobivaks teraapiaks puudega lastele. Kui loomateraapia vähendab lapse toimetulekupiirajaid, on teenuse kasutamine õigustatud. Samuti selgus uuringu

tulemustena, et loomateraapiat peavad rehabilitatsioonimeeskondade spetsialistid ohutuks nii puudega laste kui ka loomade suhtes. Kuna nii loomad kui ka terapeudid peavad olema spetsiaalselt koolitatud, ei nähta selles teraapias suurt ohtu puudega laste ja teraapialoomade suhtes.

Lõputöö autor tegi omapoolsed ettepanekud Pärnu linna rehabilitatsiooniasutustele, loomateraapia teenuse osutajatele, Pärnu linnavalitsusele ning rehabilitatsiooniteenuseid saavate laste vanematele. Ettepanekutena tõi autor välja nii erinevate osapoolte teadlikkuse parendamist loomateraapiast, info liikumise parendamist osapoolte vahel ning koostöö loomist ja edendamist osapoolte vahel. Lisaks tõi autor Pärnu linnavalitsusele ettepanekutena välja osapoolte võimaliku rahalise toetamise loomateraapia osutamiseks. Kõikidele osapooltele tõi autor välja ka konkreetsed tegevused, kuidas nimetatud ettepanekuid realiseerida. Loomateraapia teenuse parendamisega seotud ettepanekud edastab autor huvitatud osapooltele e-kirja teel. Kuna autoril puuduvad rehabilitatsiooniteenuseid saavate laste vanemate kontaktid, on oluline, et vanemate informeerimisega käesoleva lõputöö tulemustest ja edasistest koostöö võimalustest tegelevad teised osapooled (Pärnu rehabilitatsiooniasutused, Pärnu linnavalitsus). Lõputöö autor leiab, et sarnane küsitlus on vajalik läbi viia ka teistes omavalitsustes asuvates rehabilitatsiooniasutustes, eesmärgiga kaardistada rehabilitatsioonimeeskondade teadlikkust loomateraapiast. See näitab omakorda, kui valmis on Eesti rehabilitatsiooniasutused loomateraapia teenuse kasutusele võtmiseks. Samuti saab läbi viia sarnase küsitluse ka kohalikes omavalitsustes, mida veel tehtud ei ole.

VIIDATUD ALLIKAD

- Acaralp-Rehnberg, L. (2019). *Human-animal interaction in the modern zoo: Live animal encounter programs and associated effects on animal welfare* (PhD thesis). Retrieved from <https://minerva-access.unimelb.edu.au/handle/11343/233919>
- Akersoni OÜ. (s.a.). Sotsiaalne rehabilitatsioon. Loetud aadressil <http://www.akersoni.ee/teenused>
- Bass, M. M., Duchowny, C. A., & Llabre, M. M. (2009). The Effect of Therapeutic Horseback Riding on Social Functioning in Children with Autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 39(9), 1261–1267. <https://doi.org/10.1007/s10803-009-0734-3>
- Berry, A., Borgi, M., Francia, N., Alleva, E., & Cirulli, F. (2013). Use of Assistance and Therapy Dogs for Children with Autism Spectrum Disorders: A Critical Review of the Current Evidence. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 19(2), 73–80. <https://doi.org/10.1089/acm.2011.0835>
- Braun, C., Stangler, T., Narveson, J., & Pettingell, S. (2009). Animal-assisted therapy as a pain relief intervention for children. *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 15(2), 105–109. <https://doi.org/10.1016/j.ctcp.2009.02.008>
- Brelsford, V. L., Meints, K., Gee, N. R., & Pfeffer, K. (2017). Animal-Assisted Interventions in the Classroom—A Systematic Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(7), 1–33. <https://dx.doi.org/10.3390/ijerph14070669>
- Calcaterra, V., Veggiotti, P., Palestrini, C., Giorgis, V. D., Raschetti, R., Tumminelli, M., ... Pelizzo, G. (2015). Post-Operative Benefits of Animal-Assisted Therapy in Pediatric Surgery: A Randomised Study. *PLoS ONE*, 10(6), 1–13. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0125813>
- Campbell, S. (2014). What is Qualitative Research?. *Clinical Laboratory Science*, 27(1), 3. <https://doi.org/10.29074/ascls.27.1.3>

- Chandler, C. K., Potrie-Bethke, T. L., Minton, C., Fernando, D., & O'Callaghan, D. (2010). Matching Animal-Assisted Therapy Techniques and Intentions with Counseling Guiding Theories. *Journal of Mental Health Counseling, 32*(4), 354–374. <https://doi.org/10.17744/mehc.32.4.u72lt21740103538>
- De Oliveira, J. A., Rigoli, D., Kane, R., McLaren, S., Goulardins, J. B., Straker, L. M., ... Piek, J. P. (2019). Does 'Animal Fun' improve aiming and catching, and balance skills in young children?. *Research in Developmental Disabilities, 84*, 122–130. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2018.07.004>
- Dicé, F., Santaniello, A., Gerardi, F., Menna, L. F., & Freda, M. F. (2017). Meeting the emotion! Application of the Federico II Model for pet therapy to an experience of Animal Assisted Education (AAE) in a primary school. *Pratiques Psychologiques, 23*(4), 455–463. <https://doi.org/10.1016/j.prps.2017.03.001>
- Eesti Abi- ja Teraapiakoerte Ühing. (2016). Mittetulundusühingu Eesti Abi- ja Teraapiakoerte Ühingu põhikiri. Loetud aadressil <http://teraapiakoer.ee/eatku-pohikiri/>
- Eesti Loodus- ja Loomateraapiakeskus. (s.a.). Põhikiri. Loetud aadressil <http://loomateraapiakeskus.ee/index.php/pohikiri>
- Elmaci, D. T., & Cevizci, S. (2015). Dog-Assisted Therapies and Activities in Rehabilitation of Children with Cerebral Palsy and Physical and Mental Disabilities. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 12*(5), 5046–5060. <https://www.doi.org/10.3390/ijerph120505046>
- Euroopa Liidu Nõukogu. (2010). *Euroopa vabatahtlik sotsiaalteenuste kvaliteediraamistik*. Loetud aadressil http://www.equass.ee/public/Sotsiaalteenuste_vabatahtlik_kvaliteediraamistik.pdf
- Evans, N., & Gray, C. (2012). The Practice and Ethics of Animal-Assisted Therapy with Children and Young People: Is It Enough that We Don't Eat Our Co-Workers?. *British Journal of Social Work, 42*(4), 600–617. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcr091>
- Friesen, L. (2010). Exploring Animal-Assisted Programs with Children in School and Therapeutic Contexts. *Early Childhood Education Journal, 37*(4), 261–267. <https://doi.org/10.1007/s10643-009-0349-5>
- Gee, N. R., Fine, A. H., & Schuck, S. (2015). Animals in Educational Settings: Research and Practice. In H. Fine (Eds.), *Handbook on Animal-Assisted Therapy Foundations*

- and Guidelines for Animal-Assisted Interventions* (pp. 195–210).
<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-801292-5.00014-6>
- Geist, T. S. (2011). Conceptual Framework for Animal Assisted Therapy. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 28(3), 243–256. <https://doi.org/10.1007/s10560-011-0231-3>
- Habicht, A., & Kask, H. (2016). *Teekond erilise lapse kõrval: käsiraamat puudega ja erivajadusega laste ning noorte lähedastele*. Tallinn: Eesti Puuetega Inimeste Koda
- Hanga, K., & Sild, L. (2015). Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenus 2016. aastal. *Sotsiaaltöö*, 4, 12–15.
- Harjo, A. (2018). Töölane rehabilitatsioon. *Eesti Arst*, 97(1), 52–53.
- Ilves, A. (2018). *Lastevanemate ja terapeudi rahulolu ratsutamisteraapia teenusega Pärnumaal. (Lõputöö). Loetud aadressil*
https://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/65494/ilves_anastasia.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Jackson, J. (2012). *Animal-assisted therapy: The human-animal bond in relation to human health and wellness* (Master's thesis). Retrieved from https://www.winona.edu/counseloreducation/images/justine_jackson_capstone.pdf
- Kerdmann, R., & Hindus, R. (2013). Narkosõltuvuse rehabilitatsioon Viljandi Haiglas – õppimine ja areng praktika kaudu. *Sotsiaaltöö*, 2, 49–51.
- King, C., Watters, J., & Mungre, S. (2011). Effect of a time-out session with working animal-assisted therapy dogs. *Journal of Veterinary Behavior*, 6(4), 232–238. <https://doi.org/10.1016/j.jveb.2011.01.007>
- Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimismeetod*. Tallinn: OÜ Infotrikk.
- Maas, H., & Väljaots, M. (2015). Töölane rehabilitatsioon – uus tööturuteenus. *Sotsiaaltöö*, 4, 21–23.
- Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. (2019). Majandustegevuse register. Loetud aadressil https://mtr.mkm.ee/juriidiline_isik
- Marino, L. (2012). Construct Validity of Animal-Assisted Therapy and Activities: How Important Is the Animal in AAT?, *Anthrozoös*, 25(3), 139–151. <https://doi.org/10.2752/175303712X13353430377219>
- Melson, G. F., & Fine, A. H. (2010). Animals in the lives of children. In H. Fine (Eds.), *Handbook on Animal-Assisted Therapy Foundations and Guidelines for Animal-*

- Assisted Interventions* (pp. 223–245). <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-381453-1.10012-1>
- Mey, S. C. (2017). Animal Assisted Therapy for Children with Autism. *International Journal of Child Development and Mental Health*, 5(1), 29–42.
- Morrison, M. L. (2007). Health Benefits of Animal-Assisted Interventions. *Complementary Health Practice Review*, 12(1), 51–62. <https://doi.org/10.1177/1533210107302397>
- MTÜ Eesti Ratsutamisterapeutide liit. (s.a.). Ratsutamisteraapia. Loetud aadressil <https://ratsutamisteraapia.weebly.com/>
- Narusson, D. (2017). Head praktikad toetavad sotsiaalset kaasatust ja kestlikke kogukondi. *Sotsiaaltöö*, 1, 23–27
- Ng, Z. Y., Pierce, B. J., Otto, C. M., Buechner-Maxwell, V. A., Siracusa, C., & Werre, S. R. (2014). The effect of dog–human interaction on cortisol and behavior in registered animal-assisted activity dogs. *Applied Animal Behaviour Science*, 159, 69–81. <https://doi.org/10.1016/j.applanim.2014.07.009>
- O’Haire, M. (2010). Companion animals and human health: Benefits, challenges, and the road ahead. *Journal of Veterinary Behavior*, 5(5), 226–236. <https://doi.org/10.1016/j.jveb.2010.02.002>
- O’Haire, M. E. (2013). Animal-Assisted Intervention for Autism Spectrum Disorder: A Systematic Literature Review. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43(7), 1606–1622. <https://doi.org/10.1007/s10803-012-1707-5>
- O’Haire, M. E., McKenzie, S. J., McCune, S., & Slaughter, S. (2014). Effects of Classroom Animal-Assisted Activities on Social Functioning in Children with Autism Spectrum Disorder. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 20(3), 162–168. <https://www.doi.org/10.1089/acm.2013.0165>
- Ojamaa, B. (2013). *Ratsutamisteraapia mõju tegevus- ja osalusvõime piirangutega lastele Pärnumaa näitel. (Lõputöö).* Loetud aadressil https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/32637/ojamaa_bia.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Therapy. (n.d.). *Online Etymology Dictionary*. Retrieved from <https://www.etymonline.com/word/therapy>

- Palestrini, C., Calcaterra, V., Cannas, S., Talamonti, Z., Papotti, F., Buttram, D., & Pelizzo, G. (2017). Stress level evaluation in a dog during animal-assisted therapy in pediatric surgery. *Journal of Veterinary Behavior*, 17, 44–49. <https://doi.org/10.1016/j.jveb.2016.09.003>
- Pavlidis, M. (2008). *Animal-assisted Interventions for Individuals with Autism*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Pinto, A., Santis, M. D., Moretti, C., Farina, L., & Ravarotto, L. (2017). Medical practitioners' attitudes towards animal assisted interventions. An Italian survey. *Complementary Therapies in Medicine*, 33, 20–26. <https://doi.org/10.1016/j.ctim.2017.04.007>
- Putz, J. N. (2014). *Animal-Assisted Therapy and its Effects on Children in Schools*. (Master's thesis). Retrieved from https://sophia.stkate.edu/msw_papers/379/
- Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus. (1999). *Riigi Teataja I*, 16, 273; *Riigi Teataja I*, 21.04.2020, 25. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13114771?leiaKehtiv>
- Põldma, H.-M., & Lilienberg, K. (2018). Aiandusteraapia parandab inimese tegevusvõimet. *Sotsiaaltöö*, 3, 80–83.
- Pärnu Haigla. (s.a.). Rehabilitatsiooniteenused. Loetud aadressil https://www.ph.ee/patsiendile_kulastajale/rehabilitatsiooniteenused
- Pärnu Sotsiaalkeskus. (s.a.). Rehabilitatsiooniteenused. Loetud aadressil <http://www.parnusotsiaalkeskus.ee/rehabilitatsiooniteenused>
- Risley-Curtiss, C. (2010). Social Work Practitioners and the Human – Companion Animal Bond: A National Study. *Social Work*, 55(1), 38–46. <https://doi.org/10.1093/sw/55.1.38>
- Rõõm, E. (2018). *Lastevanemate ja õpetajate hinnang koera kaasamise võimalusele ning vajalikkusele lapse kasvukeskkonna rikastajana*. (Bakalaureusetöö). Loetud aadressil https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/62374/room_einike_bak.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Salmu, R. (2015). Sotsiaalkindlustusamet kui inimeste turvavõrk. *Sotsiaaltöö*, 4, 6–9.
- Sotsiaalhoolekande seadus. (2015). *Riigi Teataja I*, 30.12.2015, 5; *Riigi Teataja I*, 21.04.2020, 37. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015005?leiaKehtiv>

- Sotsiaalne Kaasatus. (s.a.). Sotsiaalne rehabilitatsioon. Loetud aadressil <http://www.sotsiaalnekaasatus.eu/sotsiaalne-rehabilitatsioon/>
- Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse raames osutatavate teenuste loetelu ja hinna ning ülevõetava tasu maksimaalse suuruse ühes aastas ja arvestamise korra, sõidu- ja majutuskulude maksimaalse maksumuse õigustatud isiku ja õigustatud isiku saatja kohta ühes kalendriaastas ning hüvitamise tingimused ja korra ning rehabilitatsiooniprogrammi hindamiskriteeriumide kehtestamine. (2015). *Riigi Teataja I*, 29.12.2015, 33; *Riigi Teataja I*, 19.12.2019, 16. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/129122016023?leiaKehtiv>
- Springer, D. W., & Casey, K. A. (2013). Rehabilitation. In T. Mizrahi & L. E. Davis (Eds.), *Encyclopedia Of Social Work* (pp. 499–505). <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199975839.013.340>
- Stefanini, M. C., Martino, A., Bacci, B., & Tani, F. (2016). The effect of animal-assisted therapy on emotional and behavioral symptoms in children and adolescents hospitalized for acute mental disorders. *European Journal of Integrative Medicine*, 8(2), 81–88. <https://doi.org/10.1016/j.eujim.2016.03.001>
- Svensson, A. S. (2014). The Impact of the Animals on Children's Learning and Their Development - A Study of What Children Learn From and With Pets: The Example of Dog and Cat. *Problems of Education in the 21st Century*, 59, 77–85.
- Taastusravi & hotell Wasa. (s.a.). Rehabilitatsioon. Loetud aadressil <http://wasa.ee/rehabilitatsioon/>
- Tervis ravispaahotell. (s.a.). Sotsiaalne rehabilitatsioon. Loetud aadressil http://www.spatervis.ee/loogastus_raviet/sotsiaalne_rehabilitatsioon
- Vabariigi Valitsus. (2020, 12. märts). Valitsus kuulutas Eestis välja eriolukorra 1. maini. Loetud aadressil <https://www.valitsus.ee/et/uudised/valitsus-kuulutas-eestis-valja-eriolukorra-1-maini>
- Vrbanac, Z., Zečević, I., Ljubić, M., Belić, M., Stanin, D., Bottegaro, N. B., ... Žubčić, D. (2013). Animal Assisted Therapy and Perception of Loneliness in Geriatric Nursing Home Residents. *Collegium Antropologicum*, 37(3), 973–976.
- Õispuu, I. (2014). Koerte kasutamine inimeste abistamisel rehabilitatsiooni valdkonnas ja sotsiaaltöös. (Lõputöö). Loetud aadressil

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/43948/oispuu_ingrid.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu: Tartu Ülikool
- Yamauchi, T., & Pipkin, E. (2008). Six Years Experience with Animal-Assisted Therapy in a Children's Hospital: Is There Patient Risk?. *American Journal of Infection Control*, 36(5), E117. <https://doi.org/10.1016/j.ajic.2008.04.132>
- Yap, E., Scheinberg, A., & Williams, K. (2017). Attitudes to and beliefs about animal assisted therapy for children with disabilities. *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 26, 47–52. <https://doi.org/10.1016/j.ctcp.2016.11.009>

Lisa 1. Intervjuu küsimustik

Olen Tartu Ülikooli Pärnu kolledži sotsiaaltöö ja rehabilitatsiooni korralduse eriala tudeng Eliis Väljas. Käesolev küsimustik on koostatud lõputöö uurimuse läbiviimiseks. Küsimused on suunatud Pärnu linna rehabilitatsiooniasutuste meeskondadele, kes koostavad rehabilitatsiooniplaane puudega lastele. Küsimustik koosneb neljast osast. Vastuste kaudu selgub, millised on rehabilitatsioonimeeskondade teadmised loomateraapiast ning nende huvi ja valmisolek loomateraapia kaasamisest puudega laste rehabilitatsioonis.

I Baasteadmised loomateraapiast

1.1. Missugust rolli mängivad Teie arvates loomad laste arengus üldiselt?

1.2. Mida Teie jaoks tähendab loomateraapia?

1.3. Milline on olnud Teie kokkupuude loomateraapiaga?

II Loomateraapia sihtgrupp

2.1. Missuguse puudega (diagnoosiga) lapsele võiks loomateraapia mõjuda eriti positiivselt?

2.2. Missuguse lapse puhul on loomateraapia välistatud?

2.3. Kui palju olete mõelnud loomateraapia kasutusele võtmisele Teie asutuses?

2.4. Kui palju on tulnud Teie asutusele otsepakkumisi loomateraapia osutajatelt?

III Looma mõju ning sobivus puudega lapsele

- 3.1. Kuidas Teie arvates mõjutab loomateraapia lapse igapäevast suhtlemist/elu (kodus, koolis, lasteaias, enesekindlus, enesehinnang)?
- 3.2. Kuidas Teie arvates mõjutab loomateraapia lapse füüsilisi võimeid?
- 3.3. Missugused loomad sobivad Teie arvates loomateraapiaga tegelemiseks?
- 3.4. Kui ohutuks peate looma kaasamist teraapiasse erivajadusega lapse suhtes?
- 3.5. Kui ohutuks peate looma kaasamist teraapiasse looma suhtes?
- 3.6. Kus loomateraapia võiks toimuda?

IV Loomateraapia edendamise võimalused Eestis

- 4.1. Mida võiks Eesti riik teha loomateraapia kasutamise edendamiseks?
- 4.2. Mida võiksid omavalitsused teha loomateraapia kättesaadavaks muutmiseks?
- 4.3. Millised ettepanekuid teeksite, et loomateraapia oleks Eestis paremal järjel ja kõigile vajajatele kättesaadav?
- 4.4. Millised võiksid olla need allikad, mille kaudu loomateraapiat tutvustada?
- 4.5. Kuivõrd vajalikuks peate loomateraapia teenuse lülitamist Eesti riigi poolt finantseeritavate rehabilitatsiooniteenuste nimekirja?

Täna intervjuu andmise eest.

Lisa 2. Intervjuu küsimustik koos viidatud allikatega

Küsimus	Allikas/allikad, millele on tuginetud
Baasteadmised loomateraapiast	
Missugust rolli mängivad Teie arvates loomad laste arengus üldiselt?	Evans & Gray, 2012; Melson & Fine, 2010
Mida Teie jaoks tähendab loomateraapia?	Rõõm, 2018
Milline on olnud Teie kokkupuude loomateraapiaga?	Rõõm, 2018
Loomateraapia sihtgrupp	
Missuguse puudega (diagnoosiga) lapsele võiks loomateraapia mõjuda eriti positiivselt?	Rõõm, 2018; Brelsford <i>et al.</i> , 2017; Mey, 2017
Missuguse lapse puhul on loomateraapia välistatud?	Melson & Fine, 2010; Morrison, 2007
Kui palju olete mõelnud loomateraapia kasutusele võtmisele Teie asutuses?	Autori koostatud
Kui palju on tulnud Teie asutusele otsepakkumisi loomateraapia osutajatelt?	Autori koostatud
Looma mõju ning sobivus puudega lapsele	
Kuidas Teie arvates mõjutab loomateraapia lapse igapäevast suhtlemist/elu (kodus, koolis, lasteaias, enesekindlus, enesehinnang)?	Ojamaa, 2013; Svensson, 2014; Ilves, 2019
Kuidas Teie arvates mõjutab loomateraapia lapse füüsilisi võimeid?	Ojamaa, 2013; Elmaci & Cevizci, 2015
Missugused loomad sobivad Teie arvates loomateraapiaga tegelemiseks?	Brelsford <i>et al.</i> , 2017
Kui ohutuks peate looma kaasamist teraapiasse erivajadusega lapse suhtes?	Morrison, 2007; Yamauchi & Pipkin, 2008
Kui ohutuks peate looma kaasamist teraapiasse looma suhtes?	Palestrini <i>et al.</i> , 2017
Kus loomateraapia võiks toimuda?	Arkow, viidatud Morrison, 2007
Loomateraapia edendamise võimalused Eestis	
Mida võiks Eesti riik teha loomateraapia kasutamise edendamiseks?	Ojamaa, 2013
Mida võiksid omavalitsused teha loomateraapia kättesaadavaks muutmiseks?	Ojamaa, 2013; Ilves, 2019
Millised ettepanekuid teeksite, et loomateraapia oleks Eestis paremal järjel ja kõigile vajajatele kättesaadav?	Ojamaa, 2013; Õispuu, 2014
Millised võiksid olla need allikad, mille kaudu loomateraapiat tutvustada?	Ojamaa, 2013; Õispuu, 2014; Ilves, 2019
Kuivõrd vajalikuks peate loomateraapia teenuse lülitamist riigi poolt finantseeritavate rehabilitatsiooniteenuste nimekirja?	Autori koostatud

SUMMARY

POSSIBILITIES OF USING ANIMAL-ASSISTED THERAPY IN THE REHABILITATION OF DISABLED CHILDREN ON THE EXAMPLE OF PÄRNU CITY REHABILITATION INSTITUTIONS

Eliis Väljas

The aim of rehabilitation services is to increase people's independence and their active participation in society. In the theoretical part of the graduation thesis, the author introduced the nature of animal-assisted therapy and the practice of using this form of therapy in other parts of the world. Throughout history, animals have played an important role in human life. The inclusion of animals in therapy has shown positive results around the world, and animal-assisted therapy, as a novel form of therapy, is gaining in popularity. People receiving animal-assisted therapy improve their mental, social and physical skills. However, animal-assisted therapy is not currently on the list of rehabilitation services paid for by the Estonian state, which makes it difficult for those in need to access the service.

In order to fulfill the goal of the graduation thesis, the author conducted semi-structured interviews with specialists from Pärnu city rehabilitation teams. Based on the theoretical part of the first chapter of the graduation thesis, the author compiled an interview questionnaire, which she supplemented with her own questions.

The results of the study showed that the rehabilitation teams are aware that working with animals develops children's empathy, concentration, and a sense of responsibility. Rehabilitation institutions of the city of Pärnu are interested in introducing animal-assisted therapy in their institution, but in advance, the awareness of specialists about the nature of animal-assisted therapy and possible forms must be raised. Rehabilitation team specialists expect more information about their services from animal-assisted therapy

specialists, as well as direct offers for the provision of therapy. Rehabilitation team specialists hold animal-assisted therapy service providers responsible for promoting the animal-assisted therapy service.

As a result of the graduation thesis, it became clear that the specialists of the rehabilitation teams consider animal-assisted therapy to be a suitable therapy for children with disabilities. If animal-assisted therapy reduces the child's coping limits, the use of the service is justified. The results of the study also revealed that the specialists of rehabilitation teams consider animal-assisted therapy to be safe for both disabled children and animals. As both animals and therapists need to be specially trained, this therapy does not see a high risk for children with disabilities and therapeutic animals.

The author of the graduation thesis made her proposals to Pärnu city rehabilitation institutions, animal-assisted therapy service providers, Pärnu city government, and parents of children receiving rehabilitation services. As suggestions, the author pointed out the improvement of the awareness of different parties about animal-assisted therapy, the improvement of the flow of information between the parties, and the creation and promotion of cooperation between the parties. In addition, the author pointed out the possible financial support of the parties for the provision of animal-assisted therapy as proposals to the Pärnu City Government. The author also pointed out, to all parties, specific activities on how to implement these proposals.

The author of the graduation thesis finds that it is necessary to conduct a similar survey in rehabilitation institutions located in other cities, with the aim of mapping the awareness of rehabilitation teams about animal-assisted therapy. This, in turn, shows how ready the Estonian rehabilitation institutions are for the introduction of the animal-assisted therapy service. A similar survey can also be conducted in local governments, which has not yet been done.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Eliis Väljas,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose *Loomateraapia kasutamise võimalused puudega laste rehabilitatsioonis Pärnu linna rehabilitatsiooniasutuste näitel*, mille juhendaja on Anu Aunapuu, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Eliis Väljas

17.05.2020